

КИЇВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УНОРМУВАННЯ
ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ**

*Збірник матеріалів круглого столу
м. Київ, 18 листопада 2021 року*

2021

УДК 378.14:34(063)
А43

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського регіонального центру
Національної академії правових наук України
25 листопада 2021 року, протокол № 11*

Редакційна колегія:

Н. С. Кузнєцова, О. О. Кот, А. Б. Гриняк, М. М. Хоменко.

Відповідальний редактор: *М. М. Хоменко*

А43 **Актуальні питання унормування вищої юридичної освіти:**
збірник матеріалів круглого столу, (м. Київ, 18 листопада 2021 р.). Київ: Київський
регіональний центр НАПрН України, 2021. 68 с.

ISBN 978-966-992-711-8

18 листопада 2021 року у Київському регіональному центрі НАПрН України проведено круглий стіл, присвячений питанням унормування вищої юридичної освіти, у якому взяли участь науковці, викладачі, аспіранти та працівники з практичним досвідом роботи.

До збірника увійшли тези доповідей і повідомлень учених, практикуючих юристів, а також аспірантів, здобувачів та студентів.

Видання адресоване науковим та науково-педагогічним працівникам закладів вищої освіти і наукових установ, студентам, аспірантам, докторантам, суддям, адвокатам, нотаріусам та всім, хто цікавиться актуальними питаннями унормування вищої юридичної освіти.

УДК 378.14:34(063)

ISBN 978-966-992-711-8

© Київський регіональний центр
Національної академії правових наук України, 2021
© Автори, 2021

ЗМІСТ

Біленко М. С.

Академічний плагіат як елемент порушення
академічної доброчесності..... 5

Дракохруст Т. В.

Особливості формування стратегії освітньої діяльності
українських юридичних закладів вищої освіти 8

Кириченко О. А.

Інноваційна доктрина одинадцятирівневої базисної
та супутньої юридичної освіти..... 10

Кириченко Ю. В.

Актуальні проблеми вищої юридичної освіти в Україні 17

Коломієць Ю. Ю.

Вища освіта в Україні за роки незалежності:
очікувані результати та наслідки 22

Костюченко О. Є.

Професійні стандарти правничих професій
як засіб унормування підготовки студентів-правників..... 26

Красицька Л. В.

Єдиний державний кваліфікаційний іспит як форма здійснення
контролю досягнення здобувачем освіти результатів навчання 31

Легенький М. І.

До проблеми нормативно-правового
забезпечення акредитації освітніх програм 34

Лукашенко А. А.

Аспекти унормування вищої юридичної освіти 39

Мельничук О. Ф.

Забезпечення якості вищої юридичної освіти в Україні 44

Олійник О. С.

Шляхи вдосконалення унормування
вищої юридичної освіти в Україні 48

Онищук І. І.

Актуальність техніки юридичного письма
в процесі унормування вищої юридичної освіти..... 50

Резнік О. М., Полянська Є. А. Здобуття вищої юридичної освіти у непрофільних закладах вищої освіти	55
Синявська О. Ю. Переваги та проблеми дистанційної юридичної освіти.....	58
Смерницький Д. В. Проблематика вищої юридичної освіти.....	63

Біленко М. С.
*кандидат юридичних наук,
в. о. ученого секретаря
Київського регіонального центру
Національної академії правових наук України
м. Київ, Україна*

АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Відповідно до Закону України «Про освіту» [1], державна освітня політика та освітня діяльність базується на засадах академічної доброчесності. Міжнародний центр академічної доброчесності [2] визначає академічну доброчесність як дотримання п'яти фундаментальних цінностей: чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності та відваги до дій.

Сучасне інформаційне суспільство характеризується швидкими темпами розповсюдження й старіння інформації. Слід констатувати той факт, що за останні десятиліття кардинально змінились підходи і можливості доступу до наукових здобутків. Сучасні досягнення науково-інформаційних технологій, широко розкривають неосяжні можливості Інтернету щодо використання його в сфері наукового пізнання. В свою чергу, невичерпний обсяг даних, який зростає з кожною хвилиною, робить неможливим їх відслідковування та обробку на належному рівні. Перелік вище наведених факторів призводить до запозичення, привласнення і використання чужих ідей та думок які важко потім ідентифікувати.

Значний поштовх у формуванні нової академічної культури, яка базується на довірі, чесності, прозорості, реальному навчанні, справжній науковій роботі, дав Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP) [3], що адмініструється американськими радами з міжнародної освіти та здійснюється за підтримки Міністерства освіти і науки України та Посольства США в Україні. Саме він допомагає розробити адаптований до української системи освіти комплекс процедур та інструментів попередження та протидії академічній нечесності [4, с. 10].

Наразі в Україні не існує спеціального закону, що регулює питання академічної доброчесності. Законодавство у сфері академічної доброчесності ґрунтується на Конституції України і Законах України «Про освіту» [1], «Про повну загальну середню освіту» [5], «Про авторське право і суміжні права» [6], «Про наукову та науково-технічну діяльність» [7], інших законах України та актах законодавства, прийнятих на їх виконання, а також на вимогах міжнародних практик і рекомендаціях щодо забезпечення принципів академічної доброчесності, міжнародних договорах України, укладених в установленому законом порядку.

Закон України «Про освіту» визначає академічну доброчесність як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Дотримання академічної доброчесності науковими працівниками передбачає: посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну науково-педагогічну та творчу діяльність.

Стаття 42 даного закону, визначає вичерпний перелік порушень академічної доброчесності, серед якого найактуальнішим та злободенним для правової науки є саме академічний плагіат.

Академічний плагіат це оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства, Академічний плагіат, будучи різновидом плагіату як такого, має деякі особливості. Його головною ознакою є функціонування в академічній, тобто науково-освітній сфері, та відсутність належних посилань і приписування собі результатів, отриманих іншими особами.

В українському законодавстві академічний плагіат вважається одним з проявів порушення авторського права як різновиду права

інтелектуальної власності. Даний підхід є хибним. Ці порушення мають певну схожість, але не є тотожними. Розуміння поняття «плагіат», що зафіксоване в Законі України «Про авторське право і суміжні права» є істотно вужчим. Водночас, сфера застосування поняття «плагіат» набагато ширша, ніж «академічний плагіат», який обмежується певними об'єктами, характерним колом суб'єктів та винятковою сферою застосування. Академічний плагіат розглядається як порушення етичних норм академічної спільноти, а порушення авторського права – як правопорушення, відповідальність за яке встановлюється цивільним кодексом. Що стосується джерел академічного плагіату, то ними можуть бути друковані текстові матеріали. До видів академічного плагіату відносять: плагіат фрагментів письмових робіт та повних текстів; плагіат ідей, даних, моделей, ілюстрацій тощо; відсутність належних посилань за відсутності привласнення авторства; помилки цитування. На превеликий жаль, юридичні важелі боротьби з цим явищем в Україні практично відсутні. Тому створення атмосфери академічної доброчесності у науковому середовищі є непростим, тривалим, але необхідним процесом.

У зв'язку із висловленими вище думками, слід констатувати, що нечітке визначення поняття академічного плагіату та правової неупорядкованості інтернет простору, можуть призвести до небажаних наслідків при яких, з'ясування особи дійсного автора наукового доробку буде вкрай проблематичним. Це ставить перед суспільством завдання упорядкувати правовідносини у сфері авторства відповідно до нових реалій за допомогою поєднання правових методів регулювання разом з технологічними.

Література:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

2. Міжнародний центр академічної доброчесності. URL: https://academicintegrity.org/index.php?option=com_content&view=article&id=39&Itemid=160.

3. Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP. URL: <https://americancouncils.org.ua/programs/proekt-sprijnja-akademichnij-dobrochesnosti-v-ukraini-saiup/>.

4. Методичні рекомендації щодо забезпечення академічної доброчесності в закладах загальної середньої та позашкільної освіти / Авторський колектив, за ред. І. Ю. Поліщук. Київ: Виконавчий орган Київської міської ради (Київська міська державна адміністрація) Департамент освіти і науки, КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді». 2021. 46 с.

5. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>.

6. Закон України «Про авторське право і суміжні права». «Порушення авторського права і суміжних прав». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/page3>.

7. Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність». Стаття 1 «Основні терміни та їх визначення». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.

Дракохруст Т. В.

*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права та міграційної політики
Західноукраїнського національного університету
м. Тернопіль, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ЮРИДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вивчення стану вищої юридичної освіти України перехідного періоду з орієнтацією на темпи її глибинного перетворення мають задовольняти потреби особистості, суспільства й держави у зв'язку з такими фундаментальними цивілізаційними викликами, що постали перед вищою освітою в цілому і юридичною як глобалізація та перехід до постіндустріального суспільства, необхідність впровадження принципів Болонського процесу, «наступ» електронного навчання, посилення ринкових механізмів у сфері вищої юридичної освіти, поява глобального ринку високорозвиненого людського капіталу тощо [1].

Формування єдиного освітнього простору здійснюється на основі певної структури вищої освіти, проектування стандартів вищої освіти, загального розуміння базових підходів до організації освіти і докорінних інновацій у теорії та практиці освітнього процесу [2].

Відповідно виникає необхідність формування стратегії освітньої діяльності юридичних закладів вищої освіти і забезпечення академічної автономії через нову методологію й інтерпретацію змісту освітніх програм, сформульованих у термінах компетентностей, які відбивають структуру моделі сучасного правника через дескриптори компетентностей.

До таких, ми вважаємо, слід віднести: знання права, правничі професійні навички, знання про право та професійні цінності як соціальні орієнтири інтеріоризації у професійну діяльність правника у суспільстві. При цьому вкрай важливим при проектуванні освітніх програм є запровадження доктринального підходу до досягнення і вивчення права, міжнародного права, правової дійсності, правової системи, прикладних аспектів правореалізації, які можна інтерпретувати у аспекті загальних сучасної доктрини юридичної науки. Викладання доктрини, а не законодавства дозволить у дидактичному плані виокремити проблеми епістемології і методології правових досліджень, когнітивних і соціокультурних детермінант розвитку правових доктрин і теорій, правової аксіології, правової догматики, правової герменевтики, правозастосування, нормотворення, правової техніки, а також юридичної деонтології.

Це дасть змогу вибудувати сучасну архітектектоніку, визначити зміст освітніх програм і перейти від жорсткого нормування змісту освіти до рамкової регламентації структури освітніх програм, що забезпечить розширення меж академічної автономії.

Крім того, формування стратегії освітньої діяльності юридичних закладів вищої освіти має здійснюватися у поєднанні з науково-дидактичним обґрунтуванням змісту юридичної освіти з точки зору концепту верховенства права, який став одним із найвизначніших здобутків демократичних суспільств у всьому світі. Верховенство права не лише у теоретичному, а й науково-педагогічному аспекті не є абстрактною конструкцією в освітній підготовці правників. Навпаки, дидактично його слід розглядати як загальноновизнаний принцип міжнародного права і як

конституційний принцип, якого слід дотримуватися при ухваленні юридичних рішень, особливо як органами судової влади, так і у сфері нормотворчості й правозастосування [3].

Література:

1. Вища юридична освіта в XXI столітті: Виклики і перспективи розвитку. URL: <https://lexinform.com.ua/v-ukraini/vyshha-yurydychna-osvita-v-xxi-stolitti-vykylyky-i-perspektyvy-rozvytku/>.

2. Комаров В. Вища юридична освіта України: нові виміри. URL: <https://rd.ua/storage/attachments.pdf>.

3. Чи мають навчати юристів виші у системі МВС та СБУ? URL: <https://yvu.com.ua>.

Кириченко О. А.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри права*

*Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика
м. Миколаїв, Україна*

ІННОВАЦІЙНА ДОКТРИНА ОДИНАДЦЯТИРІВНЕВОЇ БАЗИСНОЇ ТА СУПУТНЬОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Розроблену О. А. Кириченком та Ю. О. Ланцедовою [1, с. 71-79; 2, с. 23-27; 3] інноваційну доктрину безкоштовної і доступної одинадцятирівневої базисної і супутньої юридичної освіти доцільно представити у такій редакції :

1. Дошкільний освітньо-кваліфікаційний рівень (далі – ОКР), що повинен бути загальнообов’язковим і спрямованим на отримання дитиною з 2 до 6 років включно таких компетентностей, що необхідні для того, щоб найбільш ефективно, раціонально та якісно розпочати навчання за шкільним (некваліфікованим робітничим) ОКР, тобто за допомогою одного із можливих порядків отримання шкільної (некваліфікованої робітничої) освіти, тобто в межах : звичайного, полегшеного, особливого або, не виключається, й пенітенціарного порядку отримання шкільної освіти.

2. Шкільний (некваліфікований робітничий) ОКР, що також повинен :

2.1. Бути загальнообов'язковим і спрямованим на отримання дитиною з 7 до 17 років включно такої сукупності базисних компетентностей, як : 2.1.1) некваліфікована робітнича компетентність, що складається з базисної і детальної доктринальної, прикладної та аналітичної компетенції і має забезпечити найбільш ефективне, раціональне та якісне виконання будь-якої некваліфікованої робітничої діяльності із виробництва матеріальних благ і надання послуг; 2.1.2) загальнолюдська освітня компетентність, завдяки якій особа повинна володіти такою сукупністю базисних і детальних доктринальних, прикладних та аналітичних компетенцій, що на мінімальному рівні визначають освіченість населення як певної держави, так, в кінці кінців, і світу у цілому; 2.1.3) потенційна освітня компетентність, що має аналогічний перелік компетенцій і покликана дозволити кожному, хто має відповідні здібності і бажання, продовжити освіту за наступними ОКР.

2.2. Мати такі порядки отримання :

2.2.1. *Звичайний шкільний ОКР*, призначений для дітей, які мають нормативну поведінку і здібності [2, с. 23].

2.2.2. *Полегшений шкільний ОКР*, що повинен бути обов'язковим для осіб, які мають психічні та розумові обмеження, і передбачати отримання (24) такими дітьми також з 7 до 17 років такої компетентності, що складається із мінімально можливої сукупності доктринальних, прикладних та аналітичних компетенцій, що дозволяють особі включитися в художньо-культурний та освітній простір держави і виконувати доступні некваліфіковані робітничі функції із виробництва матеріальних благ, надання послуг [2, с. 23-24].

2.2.3. *Особливий шкільний ОКР*, що повинен бути обов'язковим для дітей, які мають такі фізичні обмеження (глухонімі, сліпі, інваліди кінцівок, пересування і т.п.), що обумовлюють необхідність створення особливих умов для отримання шкільного та інших рівнів освіти і подальшої їх практичної діяльності і передбачати досягнення цими особами повноцінної шкільної, а в разі продовження освіти і відповідної компетентності [2, с. 24].

2.2.4. **Пенітенціарний шкільний ОКР**, що забезпечує продовження шкільного, полегшеного або особливого шкільного ОКР в умовах відбування покарання в місцях позбавлення чи в іншій мірі обмеження волі¹ [2, с. 24].

3. **Позанормативний ОКР**, що здійснюється паралельно іншим ОКР, але не за рахунок їх часу, і має на меті протягом, перш за все, шкільного ОКР забезпечити вибір напрямку суспільної діяльності і рівня освіти по ньому і задоволення внутрішніх художніх, культурних, естрадних, спортивних і інших потреб саморозвитку, що далі може супроводжувати й інші ОКР і частково або повністю може бути витіснене самоосвітнім ОКР, в якому вже переважає самоініціатива по досягненню аналогічної мети [2, с. 24].

4. **Кваліфікований робітничий ОКР**, що повинен здійснюватися вже на конкурсній основі² (тут і надалі – з урахуванням наявності у абітурієнта відповідних здібностей і виходячи з прогнозу кількісної потреби в кадрах відповідного напрямку суспільної діяльності чи його спеціальності і спеціалізації або субспеціалізації на момент завершення навчання за цим ОКР) самостійно на протязі 1,5-2 років або паралельно завершального етапу шкільного (некваліфікованого робітничого) ОКР протягом

---

¹ Шкільний ОКР фактично має і повинен мати три етапи : а) початковий - 1-5 класи, коли викладання всіх дисциплін здійснюється одним учителем; б) неповний шкільний - 6-8 класи, коли викладання кожної дисципліни здійснюється профільним учителем і поєднання даного етапу шкільного ОКР з іншими основними ОКР не допускається; в) повний шкільний - 9-10 класи, коли викладання кожної дисципліни також здійснюється профільним учителем, але вже технічно і методично можливе поєднання цього етапу шкільного ОКР з кваліфікованим робітникам і спеціальним шкільним ОКР [2, с. 24].

² Передбачений по даним та наступним ОКР конкурсний відбір при вступі повинен передбачати і можливість участі в такому конкурсі осіб за результатами відповідних випробувань у цій же ОКР і за попередні роки, з тим, щоб за кожної вступної компанії прохідний бал долали найсильніші за всі попередні роки випробувань абітурієнти, а не тільки за поточний. Згідно вимог ч. 4 ст. 53 Конституції України, конкурс передбачається при отриманні чомусь лише вищої освіти. У той же час, сутність конкурсу полягає у тому, щоб відібрати кращих абітурієнтів за умов наявності більшої кількості на існуючі місця бажаючих абітурієнтів. Звідси запрошується висновок, що вступні випробування за відсутності конкурсу, коли наявних місць більше, ніж бажаючих абітурієнтів, суперечать викладеним положенням Основного закону і є протиправними [2, с. 24].

3-х років і мати на меті отримання такої компетентності, що достатньо для найбільш ефективного, раціонального і якісного виконання певної кваліфікованої робітничої діяльності із виробництва матеріальних благ і надання послуг з прогресуючою розрядністю (кваліфікації) цієї діяльності [2, с. 24-25].

При цьому доцільно підкреслити, що існуюче найменування даного ОКР професійним або професійно-технічним некоректно. Професійною є будь-яка суспільна діяльність після завершення шкільного (некваліфікованого робітничого) і будь-якого іншого основного ОКР, а така діяльність може бути не тільки технічної, а з культурно-мистецького середовища та ін. [2, с. 25].

5. Шкільний спеціалізований ОКР, що також повинен здійснюватися на конкурсній основі самостійно на протязі 2 років або паралельно завершального етапу шкільного (некваліфікованого робітничого) ОКР на протязі 3-х років і мати на меті отримання такої компетентності, що повинно бути достатньо для найбільш ефективного, раціонального і якісного виконання допоміжних інтелігентних функцій : помічника держслужбовця, педагога, юриста, лікаря, інженера, артиста та ін. Багато інших посад зі здійснення певних сторін та видів діяльності соціо-суб'єктів, які залучені у сфері журналістської галузі права і медіабезпеки, окрім виробничих майстрів, також вимагає наявності лише даного рівня освіти.

6. Університетський ОКР, проходження якого має два етапи :

6.1. Університетський базовий (бакалаврський) ОКР, що має бути спрямований на отримання протягом 3-х років стаціонарного університетського навчання базових компетенцій за певним напрямом суспільної діяльності і повинен надавати можливість не працювати по цьому напрямку, а тільки здійснити один з наступних кроків : 6.1.1) обрати по закінченню даного ОКР спеціальність і спеціалізацію або, при необхідності, субспеціалізацію за цим же напрямом суспільної діяльності і вступити по ній на університетський спеціалізований (спеціалістський) ОКР; 6.1.2) переконатися в тому, що необхідно змінити обраний напрям суспільної діяльності на інший, за яким вже заново вступити на університетський базовий ОКР, в процесі чого не повинно бути обмежень в кількості спроб застосувати такий вибір і в безкоштовності такого навчання; 6.1.3) розпочати або

продовжити працювати до досягнення пенсійного віку за дипломом раніше закінченого основного ОКР, в будь-якому випадку, шкільного ОКР, а за наявності відповідної освіти та бажання – і кваліфікованого робітничого або спеціалізованого шкільного ОКР [2, с. 25].

6.2. Університетський спеціалізований (спеціалістський) ОКР, на який особа вступає на основі диплома про закінчення університетського базового ОКР на конкурсній основі, і який повинен бути спрямований на отримання протягом 2-х років стаціонарного навчання в університетах таких компетенцій, що б разом із базовими компетенціями, отриманими за університетським базовим ОКР, дозволили б випускникові найбільш ефективно, раціонально та якісно працювати до досягнення пенсійного віку за певною спеціальністю, спеціалізацією або субспеціалізацією того напрямку суспільної діяльності, за яким ця особа вже навчалася за університетським базовим ОКР [2, с. 25-26].

У такому порядку набувається освіта за різними спеціальностями, спеціалізаціями та субспеціалізаціями за певними видами практичної діяльності у сфері журналістської галузі права і медіабезпеки [2, с. 26].

7. Академічний (магістерський) ОКР, що спрямований на отримання протягом 2-х років керівних чи педагогічних або наукових компетенцій і на який особа повинна вступати на основі конкурсу і при наявності таких додаткових умов : 1) стажу позитивної практичної роботи не менше 3-5-ти років по тій спеціальності та спеціалізації або субспеціалізації певного напрямку суспільної діяльності, по якій особа навчалася за університетським спеціалізованим ОКР; 2) бажання по цій же спеціалізації або субспеціалізації певної спеціальності та напрямку суспільної діяльності здійснювати до досягнення пенсійного віку : 2.1) керівництво відповідною юридичною особою; 2.2) освітню діяльність – готувати фахівців за відповідним напрямком практичної діяльності у сфері журналістської галузі права і медіабезпеки; 2.3) наукову діяльність у цій же сфері.

8. Науковий ОКР, який є ситуативним (тільки за наявності бажання випробувати сили зробити наукове відкриття за обраною раніше спеціальністю і спеціалізацією або субспеціалізацією напрямку суспільної діяльності), і для отримання якого лише без

відриву від виробництва³ досить такої сукупності умов : 8.1) диплома про закінчення академічного (магістерського) або університетського спеціалізованого (спеціалістського) ОКР (коли за останнім із ОКР повинна бути ще й 3-5-річна позитивна практична робота за відповідною спеціальністю і спеціалізацією або субспеціалізацією напрямку суспільної діяльності) та при необхідності свідоцтва про перездачу всіх задовільних оцінок за університетським або академічним дипломом [2, с. 26]; 8.2) наукового результату лише рівня відкриття (обґрунтування нової науки, теорії, доктрини, іншого інноваційного результату об'єктивно рівня наукового відкриття), що може бути у вигляді дисертації, монографії або наукової доповіді і повинен публічно захищатися на засіданні спеціалізованої вченої ради при ВАК держави (члени якого обираються за конкурсом, працюють на постійній основі і не можуть працювати за сумісництвом в ВНЗ і науково-дослідних установах) із присвоєнням єдиного освітнього наукового ступеня – професора певного напрямку наукових знань : професора журналістики чи медіа професора, професора медицини, професора педагогіки, професора юриспруденції, професора технічних наук, професора економіки та ін. [2, с. 26-27].

9. **Післядипломний ОКР**, що не має самостійного призначення і покликаний забезпечити будь-який основний ОКР тими новітніми досягненнями науки і освіти в галузі теоретичних знань, практичних навичок і рівня аналітичного мислення, що з'явилися за певний час, допустимо, за кожні 5 років, що минули після завершення навчання за відповідним ОКР конкретним випуском практичних працівників сфери журналістської галузі права і медіабезпеки [2, с. 27].

Післядипломна освіта повинна здійснюватися із короткочасним відривом від виробництва : 9.1. У навчальних закладах післядипломної освіти. 9.2. За місцем роботи більш підготовленими співробітниками або працівниками спеціально створених для цього структур даної юридичної особи сфери журналістської галузі права і медіабезпеки.

---

³ Коли прикріплення до певної кафедри і науковий керівник не є обов'язковими, а стаціонарна чи заочна докторантура або інша плановість чи вузівська (ліцензійна, акредитаційна та ін.), зацікавленість у випускниках даного ОКР – неприпустимі [1, с. 77; 2, с. 26; 3].

10. **Самоосвітній ОКР**, що може супроводжувати все життя людини і повинен мати на меті самостійне оволодіння певними компетенціями спеціальності і спеціалізації чи субспеціалізації конкретного напрямку або напрямків суспільної діяльності, в т. ч. й у сфері журналістської галузі права і медіабезпеки, чи підвищити рівень цих компетенцій або задовольнити власні внутрішні потреби художнього, культурного, естрадного, спортивного або іншого напрямку саморозвитку і самореалізації.

11. **Освіта соціооточенням**, що супроводжує людину все життя у вигляді «освіти» вулицею, оточенням сфери журналістської галузі права і медіабезпеки, власне засобами масової інформації, сім'єю та іншими проявами соціооточення, що не є складовими частинами процесу отримання освіти за будь-яким з перерахованих ОКР, але може позитивно або негативно впливати на зміст і якість освіти за цими ОКР і держава покликана забезпечити мінімізацію негативного впливу даного освітнього рівня [2, с. 27].

Література:

1. Кириченко А. А. Новая доктрина одиннадцатилетнего образования и его учебного обеспечения : монография / А. А. Кириченко, А. К. Виноградов, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула; под ред. А. А. Кириченко. Киев : Издатель Назаров О. А., 2019. 182 с. (приложение к электронному реферативно-научному журналу «Судебно-психологическая экспертиза. Применение полиграфа и специальных знаний в юридической практике»), рус., укр. URL : <http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-a-a/971-kirichenko-a-a-vinogradov-a-k-tkach-yu-d-tuntula-a-s-novaya-doktrina-odinnadtsatiurovnevogo-obrazovaniya-i-ego-uchebno-obespecheniya-monografiya>

2. Кириченко О. А., Тунтула О. С., Ткач Ю. Д. Інновації юриспруденції в забезпеченні журналістської галузі права та медіабезпеки : монографія. Варшава : RS Global Sp.z O.O., 2021. 98 с. URL : <https://monographs.rsglobal.pl/index.php/rsgl/catalog/book/40>

3. Розширена доповідь О. А. Кириченка «Недоліки та надбання міжнародного і вітчизняного правового регулювання освіти та новітня доктрина чотирнадцятиступеневої освіти та науки». 22 510 слів. Парламентські слухання «Правове

забезпечення реформи освіти в Україні» 9 грудня 2015 р.
URL : <http://ihpl-mnu.mk.ua/головна/science/conference/розширена-доповідь-о-а-кириченка-недо/>

Кириченко Ю. В.

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри політології та права
Національного університету «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

В умовах глобалізації освіта набуває все більш важливого значення і забезпечує найважливіші життєві потреби й інтереси людини, а також гарантує їй гідний рівень життя. Саме освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення конкурентоспроможності держави, складовою практично всіх сфер життєдіяльності.

Конституція України в ст. 53 закріпила положення, що надає кожному право на освіту [1], яке є необхідним фактором розвитку не тільки особистості, її інтелектуального потенціалу, але й політичної та економічної системи суспільства.

У загальній системі вищої освіти особливе місце посідає вища юридична освіта, значення якої важко переоцінити, адже саме представники юридичних професій реалізують правову державу. При цьому як слушно зазначив О. Я. Рогач, право є соціальним регулятором суспільного життя, який формується і функціонує завдяки свідомості людей. Тому рівень розвитку будь-якої правової системи багато в чому зумовлюється правосвідомістю людей, які її професійно створюють. Головним базовим джерелом професійної правової свідомості в сучасному цивілізованому суспільстві є вища юридична освіта [2, с. 26].

Аналіз наукової літератури засвідчив, що вчені розглядають вищу юридичну освіту як складову більш загальної правової освіти, як галузь вищої освіти, як фундамент юридичної професії, як середовище формування нового покоління правників тощо.

У той же час визначення вищої юридичної освіти надано в проєкті Концепції розвитку юридичної освіти, згідно якої вища юридична освіта – це вища освіта в галузі знань 08 «Право» за спеціальностями 081 «Право», 082 «Міжнародне право», здобута за освітнім магістра на основі освітнього ступеня бакалавра з галузі знань 08 «Право». А метою юридичної освіти є формування компетентностей, необхідних для розуміння природи і функцій права, змісту теоретичних засад (доктрин), принципів і основних юридичних інститутів, застосування права, а також меж юридичного регулювання різних суспільних відносин [3]. Більш того, згідно зазначеної Концепції здобувачі юридичної освіти повинні бути готові до захисту прав людини та основоположних свобод, утвердження верховенства права, будучи відданими принципами людської та професійної гідності, справедливості, рівності, неупередженості, незалежності, співпереживання та дотримання високих етичних стандартів.

Як наголошує С. В. Ківалов, в умовах сьогодення надзвичайно важливо вдосконалення системи вищої юридичної освіти України, визначення ключових короткотермінових стратегій розвитку та узгодження національної нормативно-правової бази з міжнародними стандартами і рекомендаціями в цій сфері. Ще більш необхідною є реалізація довготермінових стратегій, які забезпечують сталий розвиток та удосконалення системи вищої юридичної освіти України, визнання її у європейському і світовому освітньому просторі [4, с. 4]. А на думку В. Тація, питання удосконалення вищої юридичної освіти та підготовки юридичних кадрів набувають особливого значення. Вища юридична освіта посідає особливе місце в системі вищої школи. Це зумовлено тією роллю, яку покликано відігравати право в нашому житті, й зокрема, в накресленій і частково здійснюваній правовій реформі. Фахівці з юридичною освітою становлять основу кадрового забезпечення в процесі побудови правової держави, мають важливе соціальне значення, несуть відповідальність за дотримання прав і свобод громадян [5, с. 4]. Водночас К. В. Воронцова вважає, що процес різноманітних змін і перетворень може супроводжуватися як здобутками, так і втратами. Вони не минули й вищу юридичну освіту [6, с. 275].

Слід наголосити, що модернізація вищої юридичної освіти в Україні вимагає подолання низки проблем, серед яких найбільш

актуальним є: відсутність нормативно-правової бази щодо поєднання теоретичного та практичного навчання під час підготовки фахівців-юристів; зниження якості освіти; повільні темпи інтеграції в європейський і світовий інтелектуальний простір.

Важливим завданням реформування юридичної освіти є розроблення та прийняття відповідних нормативно-правових актів для поєднання теоретичного та практичного навчання під час підготовки фахівців-юристів. При цьому як зазначає О. Калашник, вищі юридичні школи в різних європейських країнах мають певні спільні риси, зумовлені низкою чинників. Головною спільною рисою є практичне спрямування навчального процесу та чітко означена професійна орієнтація юридичної освіти. Такий підхід зумовлюють ринок юридичних послуг і доступ до правничої професії. Передусім вища юридична школа повинна стежити за формуванням нових юридичних інститутів та механізмів, законотворчими процесами, а також за тенденціями розвитку національної правової доктрини [7, с. 90]. Аналогічної думки дотримується й С. Бостан, який вважає, що характерною тенденцією в сьогodнішній освітній політиці є посилення практичного аспекту в навчанні, тобто «практикалізація навчального процесу». На думку вченого ця політика є виправданою, адже в нашій освіті взагалі та юридичній зокрема наявний дисбаланс між теорією і практикою на користь теоретичної підготовки [8, с. 39].

Таким чином, важливим напрямом трансформації вищої юридичної освіти є першочергове урахування потреб практики та посилення практичної спрямованості освітнього процесу.

Не менш важливим завданням реформування вищої юридичної освіти є

підвищення якості юридичної освіти, що пов'язане з її орієнтацією на попит найбільш динамічних галузей господарського комплексу, соціальної і культурної сфер життєдіяльності суспільства, формування інноваційних форм і рівнів юридичної освіти тощо. Для забезпечення якості юридичної освіти та перевірки відповідності здобутих результатів навчання випускників потребам ринку праці, сучасним викликам глобалізованої правничої професії та найкращим світовим практикам необхідно

забезпечити ефективне функціонування внутрішньої та зовнішньої систем забезпечення якості вищої освіти.

Слід наголосити, що наразі гостро обговорюється питання щодо якості юридичної освіти, адже юридична професія є однією з найпрестижніших в Україні. Проблема полягає в тому, що зміст юридичної освіти і якості підготовки в правничих школах не відповідають сучасним вимогам ринку праці та тим викликам, що стоять перед сучасним демократичним суспільством, глобальним тенденціям розвитку та завданням професійної діяльності правників у різних сферах діяльності.

Також варто звернути увагу на те, що невід'ємною складовою забезпечення якості підготовки висококваліфікованих юристів, їх конкурентоспроможності на ринку праці, є посилення вимог до науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти, що полягає у постійному підвищенні їх кваліфікації та проходження ними міжнародного науково-педагогічного стажування.

На наш погляд, постійне підвищення кваліфікації науково-педагогічними працівниками, а також залучення їх до проходження науково-педагогічного стажування за кордоном дозволить підготувати висококваліфікованого, конкурентоспроможного фахівця-юриста, який зможе надати якісну професійну правничу допомогу.

Актуальним питанням реформування вищої юридичної освіти є розробка навчальних програм, які спрямовані на інтеграцію в європейський і світовий освітній простір. Як зауважує В. Тацій, важливим напрямом співпраці є участь у загальних європейських проектах із провідними вузами Європи, що допоможе подолати неконкурентоспроможність вузів на європейському і світовому ринках освітніх послуг [5, с. 6]. Тобто слід провести ряд заходів практичного характеру на шляху до інтернаціоналізації вищої юридичної освіти.

Таким чином, підсумовуючи викладене, можна зробити висновок про те, що реформа вищої юридичної освіти повинна забезпечити відповідність її змісту потребам і викликам сучасного демократичного суспільства та має створити умови для постійного оновлення змісту освіти, що в майбутньому сприятиме підготовці фахівців-юристів, які будуть конкурентоспроможними на ринку праці і здатними задовольнити потреби суспільства у правничих професіях.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Рогач О. Я. Проблеми та перспективи розвитку вищої юридичної освіти в Україні. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9878/1/4.pdf>.
3. Проект Концепції розвитку юридичної освіти. URL: <https://mon.gov.ua>.
4. Ківалов С. В. Актуальні проблеми вищої юридичної освіти: зарубіжний досвід та перспективи в Україні. *Актуальні проблеми політики*. 2017. Вип. 60. С. 4-14.
5. Тацій В. Проблеми вищої юридичної освіти в Україні: нові виклики сучасних реалій. *Право України*, 2009. № 1. С. 4-8.
6. Воронцова К. В. Стан дослідження розвитку вищої юридичної освіти незалежної України. *Науковий вісник кафедри Юнеско Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія, педагогіка, психологія»*. Вип. 31, 2015. С. 275-281.
7. Калашник О. Проблеми інтеграції юридичної науки і освіти. Сучасна юридична освіта: досвід минулого – погляд у майбутнє. Матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 жовтня 2016 р.). Одеса, 2016. С. 90-92.
8. Бостан С. Фундаментальна фахова підготовка правника в контексті «Концепції розвитку юридичної освіти в Україні». Сучасна юридична освіта: досвід минулого – погляд у майбутнє. Матер. Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 жовтня 2016 р.). Одеса, 2016. С. 38-43.

Коломієць Ю. Ю.

*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

ВИЩА ОСВІТА В УКРАЇНІ ЗА РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ: ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА НАСЛІДКИ

За роки існування незалежної України кожне покоління учнів, студентів, аспірантів відчувало на собі суттєву трансформацію освіти, яка полягала як у зміні учбового процесу, так і змісту освітньої програми. За цей час з'явилися сотні приватних шкіл і вищих учбових закладів, проведено десятки реформ, ухвалено сотні законів, але це не кінець, це початок інтеграції системи освіти й науки України в освітній та дослідницький простір Європейського Союзу. З метою попередження помилок у майбутньому потрібно пригадати події, які відбувалися в освіті України за роки незалежності, та з'ясувати як очікувані результати співвідносяться із наслідками, що настали. Закон Української РСР «Про освіту» прийнятий 23 травня 1991 року діяв аж до 28 вересня 2017 року. З метою адаптації освіти в Україні до сучасних потреб суспільства та держави до Закону вносились постійні зміни та доповнення, які полягали у пристосуванні української освіти до міжнародних стандартів. Деякі з них дійсно були необхідні, а деякі не покращили, а ускладнили процес навчання та роботу викладачів. Наприклад, дуже важливим кроком під час реформування освіти стало пристосування законодавства України до осіб з особливими освітніми потребами. Як свідчить історія існування людства, серед таких осіб часто бувають видатні, талановиті особистості. Є припущення, що такі геніальні люди як: Альберт Ейнштейн, Моцарт, Чарльз Дарвін, Стенлі Кубрік, страждали аутизмом.

Невадалим виявилось впровадження Європейської кредитної трансферно-накопичувальна системи (ЄКТС) в українську систему освіти. ЄКТС, що використовується в Європейському просторі вищої освіти з метою надання, визнання, підтвердження кваліфікацій та освітніх компонентів і сприяє академічній мобільності здобувачів вищої освіти, в Україні не принесла

очікуваних результатів. Звісно, учбово-методичні програми та рекомендації були змінені, але ніхто так і не зрозумів для чого потрібні були усі ці зміни. Це є яскравим прикладом того, як форма превалює над змістом. Кожна освічена людина знає, що розрив між формою і змістом має руйнівний характер.

Реформування освіти в незалежній Україні не обмежувалося лише правотворчою діяльністю. Україна почала друкувати власні підручники, так і не зрозумівши до кінця, в чому полягає її національна ідея. Підручники, монографії та інші наукові роботи минулого століття потрібно було адаптувати до потреб суспільства з ринковою економікою, але їх почали змінювати кардинально. В результаті цілісне уявлення про навколишню дійсність було порушено, а нове так і не створено. Сучасна молодь власними очима спостерігає хаотичне впровадження чужих, незрозумілих для нас ідей, що свідчить про неспроможність влади в Україні самостійно вирішувати питання, які стосуються розвитку країни.

За роки незалежності в Україні з'явилося багато приватних шкіл і вищих учбових закладів, метою яких було не надання якісної освіти, а отримання прибутку. Ця проблема має давню історію і, здається, вона буде існувати стільки, скільки буде існувати людство. Німецький філософ, Артур Шопенгауер, писав про тих, які «вчать, щоб заробляти гроші, і прагнуть не до мудрості, а до її кредитів і за тим, що здається мудрістю або вчаться не для того, щоб досягти знання і розуміння, а для того щоб <...> зробити респект». Проблема не в тому, що такі люди існують, а в тому, що вони почали домінувати над тими, для кого отримання справжніх знань, вмінь та навичок є метою освіти.

Важливим кроком на шляху до реформування освіти стало приєднання України до Болонської системи освіти. Завдяки цій системі ми отримали поділ вищої освіти на бакалаврат і магістратуру, але так і не зрозуміли для чого це було потрібно. Люди почали сприймати бакалаврів, як неповноцінних спеціалістів, які у майбутньому будуть позбавлені права підійматися по кар'єрній сходинці.

Цифрова ера диктує свої правила. Навчальними виданнями на офіційному рівні, окрім друкованої літератури, почали вважатися е-підручники, е-довідники, е-словники. Це, з одного боку, розширило доступ студентів, викладачів та усіх тих, хто

займається самонавчанням, до учбової та наукової літератури, з іншого боку ускладнило процес відбору якісного матеріалу. Через велику кількість «сміття», що знаходиться в Інтернеті, дуже важко знайти підручники, монографії, наукові статті які б мали учбову, наукову, практичну цінність. 23 вересня 2003 року Кабінет Міністрів України затвердив Програму розвитку системи дистанційного навчання на 2004-2006 роки. Мета стояла благородна: забезпечення широкого доступу населення до освітніх ресурсів і створення умов для безперервного навчання впродовж усього життя шляхом розвитку системи дистанційного навчання на основі новітніх педагогічних, інформаційних та телекомунікаційних технологій.

З самого початку Програма розвитку системи дистанційного навчання була недостатньо відпрацьована. Прогнозовані результати виконання Програми були утопією. Наприклад, планувалося підвищити конкурентоспроможність вітчизняних навчальних закладів на українському та світовому ринку освітніх послуг за рахунок істотного підвищення рівня кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних кадрів, підвищення рівня комп'ютерного, програмного та телекомунікаційного оснащення навчальних закладів, створення, накопичення і постійного удосконалення освітніх ресурсів, які використовуються у дистанційному навчанні. При всій повазі до вітчизняних навчальних закладів з усією впевненістю можна сказати, що вони навряд чи коли-небудь будуть представляти серйозну конкуренцію на світовому ринку. По-перше, за своїм економічним становищем Україна суттєво відстає від багатьох країн, тому за рівнем комп'ютерного, програмного та телекомунікаційного оснащення наші навчальні заклади завжди будуть відставати від країн Західної Європи і США. По-друге, прагнучі до європейських стандартів, ми майже повністю втратили свою індивідуальність.

Пандемія COVID-19 прискорила процес впровадження дистанційного навчання. Учбові заклади України вимушені були закритися на карантин. Це стало найбільшим викликом для освітньої системи. Україна не мала ані єдиної онлайн-платформи для навчання, ані методичних рекомендацій щодо проведення дистанційних занять. Педагоги стали об'єктом публічного обговорення та приниження. Усі раптом забули наскільки важливо підтримувати високий авторитет вчителів та педагогів, як може

обернутися проти суспільства та держави дискредитація професійної діяльності вітчизняних навчальних закладів.

На сайті «Урядовий портал» можна прочитати: «Очевидно, що сьогодні українська освіта не відповідає ані сучасним запитам з боку особистості та суспільства, ані потребам економіки, ані світовим тенденціям». Цікавим є той факт, що на сайті, який є Єдиним веб-порталом виконавчої влади України написано: «Державна політика у сфері освіти і науки відіграє вирішальну роль у забезпеченні розвитку людського капіталу та отриманні економічної вигоди у вигляді сталого зростання й конкурентної економіки, а значить суспільного та індивідуального добробуту, майбутнього процвітання та якості життя». Виходить наші політики добре розуміють важливість державної політики у сфері освіти і науки, і увесь цей час (існування незалежної України) ми не створювали вітчизняну систему освіти, ми її руйнували для того, щоб інтегрувати в освітній та дослідницький простір Європейського Союзу. Можливо, це добре, але засоби впровадження обираються невдалі. Наприклад, черговий пілотний проект з дуальної освіти у закладах фахової передвищої та вищої освіти виявиться ще однією утопією. Вітчизняні підприємства, установи, організації не готові до співпраці із навчальними закладами на тому рівні, якому від них вимагають. Студенти вищих навчальних закладів завжди проходили практику в кінці семестру після вивчення теоретичного матеріалу, але в умовах постійних реформ це стало дуже проблематичним. Практики часто самі не розуміють, що відбувається і як їм слід працювати. Брати на себе відповідальність за навчання молоді вони не готові.

24 березня 2021 року Кабінет Міністрів України виніс постанову «Про затвердження Положення про особливості утворення, реорганізації та ліквідації територіально відокремлених структурних підрозділів закладів вищої освіти». Щоб стати на крок ближче до Європейського Союзу, Міністерство освіти та науки України відкрило нові кордони. На території України дозволяється утворення територіальних відокремлених структурних підрозділів іноземних закладів вищої освіти. У нас з'явилася реальна можливість побачити, як українські навчальні вузи будуть конкурувати із іноземними закладами вищої освіти. Насмілюся припустити, що на нашій території конкурувати з нашими навчальними закладами вони не зможуть, як наші

навчальні заклади не зможуть конкурувати з ними на території іноземних держав та на світовому ринку.

У XXI столітті – епоху цифрових технологій ми забули, що справжній учитель (педагог) має справу з людською душею. Він виховує своєю особистістю, своїми знаннями і любов'ю, своїм ставленням до світу. Учитель далекий за менталітетом, світосприйняттям та образом життя від учнів не зможе працювати з ними. Як творча людина він має бути вільним, щоб передати учням те, що знає і любить, а не виконувати вказівки, дані кимось зі сторони. Звісно, можна викладати так, як наказував в 1821 році Франц II: «Мені потрібні не видатні вчені, а хороші, чесні громадяни. Ваше завдання – саме так виховувати молодих людей. Той, хто служить мені, мусить навчати того, що я наказую. Якщо хтось не може цього робити чи виступає з новими ідеями, може йти, інакше я вижену його». Але без видатних, творчих людей з оригінальним мисленням ніякого розвитку країни не буде. Усе стане сірим та похмурим.

Костюченко О. Є.

*доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу забезпечення інтеграції
академічної та університетської правової науки
та розвитку юридичної освіти
Київського регіонального центру
Національної академії правових наук України
м. Київ, Україна*

ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ ПРАВНИЧИХ ПРОФЕСІЙ ЯК ЗАСІБ УНОРМУВАННЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ПРАВНИКІВ

Сьогодні одним із найбільш активно обговорюваних питань у підготовці студентів-правників є підвищення рівня практичної підготовки майбутніх юристів та формування у них компетентностей, здатних забезпечити швидке їх «включення» у робочі процеси. З метою покращення якості юридичної освіти у цьому аспекті на рівні держави затверджено стандарти вищої

освіти України за спеціальністю 081 «право» першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої юридичної освіти. Але актуальним залишається визначення змісту підготовки здобувачів освіти за спеціальністю 081 «право» відповідно до вимог, які висуваються до працівників правничих професій.

Так, у вітчизняному законодавстві про освіту закріплена орієнтація на професійні стандарти, які згідно зі ст. 39 Закону України «Про освіту» є затвердженими в установленому порядку вимогами до компетенції працівників, що слугують основою для формування професійної кваліфікації [1]. Тобто формуючи кваліфікаційні вимоги до працівника певної правничої професії (посади), варто звертатися до професійного стандарту, але на сьогодні в Україні, за даними Національного агентства кваліфікації, у загальних відомостях про професійні стандарти таких стандартів правничих професій немає [2].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 373 «Про затвердження Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів» проекти професійних стандартів можуть розроблятися роботодавцями, їх організаціями та об'єднаннями, галузевими (міжгалузевими) радами, органами державної влади, науковими установами, громадськими об'єднаннями, іншими заінтересованими суб'єктами [3]. Проекти професійних стандартів складаються відповідно до Методики розроблення професійних стандартів, що затверджена наказом Міністерства соціальної політики України від 22.01.2018 № 74.

У цій Методиці зазначено, що у сфері освіти професійні стандарти використовуються, зокрема, для «розроблення освітніх програм/стандартів та навчально-методичних матеріалів для всіх форм і видів освіти, навчання працівників на виробництві, підготовки педагогічних/науково-педагогічних працівників; розроблення стандартів оцінювання результатів навчання, присвоєння здобувачам професійних кваліфікацій, оцінювання відповідності отриманих професійних кваліфікацій працівників, випускників закладів освіти; проведення процедур підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб; формування єдиних критеріїв оцінювання компетентностей здобувачів професійних кваліфікацій, незалежно від шляхів (формальна чи неформальна освіта, неформальне чи інформальне (спонтанне) навчання) їх

отримання; професійної орієнтації населення, в тому числі учнів і студентів закладів освіти, працівників та безробітних» [4]. Варто наголосити на тому, що в основу професійного стандарту закладаються трудові функції працівників, які по суті відповідають за практичну складову, що визначає посадові (робочі) завдання та обов'язки працівників, планування їх професійного зростання, розроблення посадових (робочих) інструкцій (за потреби).

Для унормування підготовки студентів-правників, на нашу думку, при створенні та впровадженні освітньо-професійних програм за спеціальністю 081 «право» доцільно було б спиратися саме на професійні стандарти. Виходячи з того, що таких професійних стандартів в Україні не існує, варто розпочати роботу для їх розробки та затвердження. Затвердження відповідних професійних стандартів правничих професій (посад) надасть закладам вищої освіти можливість більш конкретизовано формулювати та забезпечувати формування компетентностей випускника, програмних результатів навчання тощо. Розроблення професійних стандартів професіоналів у галузі права за участі зацікавлених осіб, зокрема роботодавців, допоможе закладам вищої освіти, які готують правників, краще зрозуміти потреби роботодавців. З огляду на те, що професійні стандарти є строковими та підлягають періодичному перегляду, вони дають можливість своєчасно реагувати на потреби ринку праці, а внесені зміни до професійних стандартів будуть вказувати закладам вищої освіти на необхідність перегляду чи внесення змін до змісту освітньо-професійних програм підготовки професіоналів у галузі права.

Головна відмінність професійного стандарту від кваліфікаційних характеристик, що містяться у різних Довідниках кваліфікаційних характеристик, полягає в тому, що зміст професійного стандарту орієнтований на конкретизацію трудових функцій працівника певної професії (посади). У професійному стандарті закріплюється опис трудових функцій у прямій залежності від професійних компетентностей (за трудовою дією або групою трудових дій). При цьому у функціональному значенні в площині управління персоналом трудова функція трактується як «складова частина виду трудової діяльності, що являє собою інтегрований (відносно автономний) набір трудових дій, що визначається

технологічним процесом та передбачає наявність компетентностей, необхідних для їх виконання» [4].

На основі ієрархії трудових функцій – набору трудових дій – формується розуміння трудової функції працівника за трудовим договором, де трудова функція – це коло трудових прав та обов'язків працівника, які встановлюються на основі роду трудової діяльності, професії, спеціальності тощо. Зміст, обсяг та порядок її виконання визначається сторонами через кваліфікацію у трудовому договорі з урахуванням локальних нормативних актів роботодавця та актів соціального партнерства, позаяк «трудова функція становить коло тих трудових прав та обов'язків, які входять до змісту обумовленої в договорі роботи та які робітник чи службовець зобов'язується виконувати» [5, с. 103].

Відповідно до Методики розроблення професійних стандартів його зміст охоплює: трудові функції; предмети і засоби праці (обладнання, устаткування, матеріали, продукти, інструмент (за потреби); професійні компетентності (за трудовою дією або групою трудових дій), знання, уміння та навички. Це не лише дає можливість визначити коло трудових прав та обов'язків працівника, а й додає чіткості у розуміння порядку їх виконання із застосуванням засобів праці. Зазначення конкретних засобів праці, що застосовуються працівником для виконання визначеного набору трудових дій, прямо вказує на рівень його практичних навичок, які йому необхідні для здійснення такого процесу, зокрема і щодо володіння певними технологіями та вмінням застосовуватися засоби комунікації та відкриті бази даних.

Щодо розробки професійних стандартів у галузі права варто відмітити, що така робота повинна проводитися зацікавленими особами. І попри те, що до переліку суб'єктів заклади вищої освіти не віднесені, ми переконані, що вони мають включатися до складу робочої групи з розроблення того чи іншого професійного стандарту для правничої професії, тому що саме вони на основі такого стандарту повинні переглянути свої освітньо-професійні програми та забезпечити формування професійних компетентностей у студентів-правників. Базова підготовка студентів-правників у цьому аспекті виступає необхідною умовою задоволення потреб ринку праці та створення умов, необхідних для формування конкурентоспроможних навиків випускників закладів вищої освіти за спеціальністю «право».

Розробка та затвердження професійних стандартів правничих професій (посад) дозволить унормувати підготовку студентів-правників відповідно до потреб роботодавців. Зміст професійних стандартів, що розкривається через конкретні трудові функції (трудові дії, набір трудових дії), дозволить конкретизувати та удосконалити зміст освітньо-професійних програм підготовки студентів-правників. Розробка професійних стандартів виступає нагальним завданням не лише для закладів вищої освіти, а й для роботодавців та їх об'єднань, адже врешті-решт саме задля задоволення їхніх потреб у висококваліфікованих працівниках необхідно скоординувати зміст освітньо-професійних програм підготовки студентів-правників. Максимальне наближення змісту підготовки студентів у закладах вищої освіти до вимог та потреб роботодавців позитивно вплине не лише на формування фахових компетентностей майбутніх юристів, а й на продуктивність та ефективність праці працівників правничих професій. Формування змісту освітньо-професійних програм підготовки правників на основі професійних стандартів своєю чергою прискорить процеси адаптації молодих спеціалістів, їх «включення» у робочі процеси та знизить додаткові витрати часу та/або коштів роботодавців на професійну підготовку працівників правничих професій на робочому місці.

Література:

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380.
2. Відомості про професійні стандарти: Національне агентство кваліфікації. URL: <https://register.nqa.gov.ua/profesijni-standarti>
3. Про затвердження Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів : Постанова Кабінету Міністрів України від 31.05.2017 № 373. *Офіційний вісник України*. 2017. № 47. Ст. 1457.
4. Про затвердження Методики розроблення професійних стандартів : наказ Міністерства соціальної політики України від 22.01.2018 № 74. *Офіційний вісник України*. 2018. № 20. Ст. 673.
5. Процевский А. И. Гуманизм норм советского трудового права. Харьков : Вища школа, 1982. 152 с.

Красицька Л. В.

*доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу забезпечення інтеграції
академічної та університетської правової науки
та розвитку юридичної освіти
Київського регіонального центру
Національної академії правових наук України
м. Київ, Україна*

ЄДИНИЙ ДЕРЖАВНИЙ КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ ІСПИТ ЯК ФОРМА ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ДОСЯГНЕННЯ ЗДОБУВАЧЕМ ОСВІТИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Абзац третій частини другої статті 6 Закону України від 1 липня 2014 року № 1556-VII «Про вищу освіту» передбачає, що атестація осіб на першому (бакалаврському) та/або другому (магістерському) рівнях вищої освіти може включати єдиний державний кваліфікаційний іспит, що проводиться за спеціальностями та в порядку, визначеними Кабінетом Міністрів України [1].

Постановою Кабінету Міністрів України від 19 травня 2021 р. № 497 «Про атестацію здобувачів ступеня фахової передвищої освіти та ступенів вищої освіти на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у формі єдиного державного кваліфікаційного іспиту» передбачено, що за спеціальностями 081 «Право», 293 «Міжнародне право» атестація здобувачів на другому (магістерському) рівні здійснюється у формі єдиного державного кваліфікаційного іспиту [2].

У Програмі єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальностями «Право» та «Міжнародне право» на другому (магістерському) рівні вищої освіти, затвердженій наказом Міністерства освіти і науки України від 08 жовтня 2021 р. № 1076, зазначено, що єдиний державний кваліфікаційний іспит за спеціальностями 081 «Право» та 293 «Міжнародне право», на другому (магістерському) рівні вищої освіти (далі – ЄДКІ) є обов'язковим компонентом атестації здобувачів вищої освіти за спеціальностями «Право» та «Міжнародне право». Метою ЄДКІ є оцінювання рівня засвоєних здобувачем вищої освіти спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, визначених

стандартами вищої освіти та достатніх для ефективного виконання професійної діяльності за обраною спеціальністю [3].

Запровадження ЄДКІ ставить багато питань перед всіма учасниками освітнього процесу щодо порядку його провадження, напрацювання завдань для проведення ЄДКІ, методики їх складання тощо, оскільки у разі неуспішного складання кваліфікаційного іспиту особа вважається такою, що не виконала індивідуальний навчальний план та відрховується із закладу вищої освіти.

У частині 1 ст. 45 Закону України «Про вищу освіту», зокрема, зазначається, що центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки може приймати рішення про використання зовнішнього незалежного оцінювання з метою проведення атестації здобувачів вищої освіти для проведення єдиного державного кваліфікаційного іспиту або його окремих компонентів [1].

В оприлюдненій Програмі єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальностями «Право» та «Міжнародне право» на другому (магістерському) рівні вищої освіти визначено перелік різноманітних розділів/тем, що стосуються професійної діяльності магістра права, та специфікацію екзаменаційного завдання. Зокрема вказується, що екзаменаційна робота складається з фабул (описів фактичних обставин ситуації). До кожної фабули наводяться не більше 12 тестових завдань (запитань) за різними типами. Загальна кількість тестових завдань (запитань) – 120. На виконання роботи відведено 180 хвилин. Максимальна кількість тестових балів, яку можна набрати, надавши правильні відповіді на всі запитання, – 120 тестових бали [3].

При проведенні державної атестації здобувачів вищої освіти екзаменаційною комісією, яка створюється вченою радою закладу вищої освіти, здобувачам вищої освіти заздалегідь надається для ознайомлення перелік питань, за якими буде проводитися державна атестація. Зважаючи на значний обсяг інформації щодо нормативно-правового регулювання суспільних відносин, та враховуючи, що основним завданням підготовки здобувачів вищої освіти на другому (магістерському) рівнях вищої освіти за спеціальностями «Право» та «Міжнародне право» є формування компетентностей, необхідних для розуміння природи і функцій права, змісту теоретичних засад (доктрин), принципів і основних юридичних інститутів, застосування права, а також меж

юридичного регулювання суспільних відносин, вбачається, що доцільним є при проведенні єдиного державного кваліфікаційного іспиту використання досвіду складання іспитів за тестовими завданнями правниками для отримання права займатися певною професією або проведення кваліфікаційного оцінювання. Зокрема на сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України перед проведенням іспиту в межах конкурсу на зайняття вакантних посад суддів Верховного Суду було оприлюднено Основи тестових запитань для кваліфікаційного оцінювання кандидатів на посаду судді Касаційного цивільного суду (Касаційного адміністративного суду, Касаційного господарського суду, Касаційного кримінального суду), які містили 1000 тестових запитань без варіантів відповідей на них. Аналогічно було оприлюднено Основи тестових запитань за спеціалізаціями для проведення іспитів під час кваліфікаційного оцінювання суддів місцевих судів, апеляційних судів, які містили 750 тестових запитань без варіантів відповідей на них. Національне агентство України з питань державної служби також оприлюднює Перелік тестових питань на знання законодавства з варіантами відповідей для підготовки до конкурсного відбору на держслужбу.

Отже, пропонується за місяць до проведення єдиного державного кваліфікаційного іспиту за тестовими завданнями оприлюднювати на сайті МОН України перелік тестових запитань без варіантів відповідей на них для забезпечення підготовки здобувачів вищої освіти до проходження державної атестації осіб на першому (бакалаврському) та/або другому (магістерському) рівнях вищої освіти. Безумовно, що перелік тестових запитань без варіантів відповідей на них повинен бути значно більше, ніж 120 тестових запитань. Вбачається, що такий перелік має включати не менше 600 тестових запитань, що в п'ять разів перевищує загальну кількість тестових завдань (запитань), яка визначена Програмою єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальностями «Право» та «Міжнародне право» на другому (магістерському) рівні вищої освіти.

Література:

1. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 25.10.2021).

2. Про атестацію здобувачів ступеня фахової передвищої освіти та ступенів вищої освіти на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у формі єдиного державного кваліфікаційного іспиту : постанова Кабінету Міністрів України від 19 травня 2021 р. № 497. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.10.2021).

3. Про затвердження програми єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальностями «Право» та «Міжнародне право» на другому (магістерському) рівні вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 08 жовтня 2021 р. № 1076. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-programi-yedinogo-derzhavnogo-kvalifikacijnogo-ispitu-za-specialnostyami-pravo-ta-mizhnarodne-pravo-na-drugomu-magisterskomu-rivni-vishoyi-osviti> (дата звернення: 25.10.2021).

Легенький М. І.

доктор юридичних наук, доцент,

вчений секретар

Національного авіаційного університету

м. Київ, Україна

ДО ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКРЕДИТАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ

Акредитація освітньої програми є вагомим фактором забезпечення якості вищої освіти. Перший віце-президент Національної академії педагогічних наук України В.І. Луговий, абсолютно обґрунтовано відносячи до основних здобутків у забезпеченні якості вищої освіти створення її ліцензійно-акредитаційних механізмів моніторингу і оцінювання, підкреслює важливість їх законодавчих основ [1]. Відповідно винятково важливим напрямком діяльності буде розроблення нових та подальше вдосконалення чинних нормативно-правових документів, які регулюють реалізацію вказаних процедур.

Активність наукових розробок зазначеної проблематики останнім часом помітно зросла. Розглядаючи акредитацію освітньої програми в якості встановленого законодавством

порядку державного оцінювання відповідності такої програми стандарту вищої освіти та спроможності закладу його виконати, Н. Губерська визначає етапність акредитаційних адміністративних процедур, яка складається зі стадій підготовки, акредитаційної експертизи, прийняття рішення та оформлення сертифіката [2]. При цьому необхідно враховувати, що акредитаційні процедури здійснюються за умов серйозних соціально-економічних викликів, серед яких чи не найсерйознішим є ситуація, пов'язана з пандемією COVID-19. Абсолютно адекватною на вказану ситуацію видається реакція Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти щодо проведення роботи експертних груп по вивченню якості освітньої діяльності в режимі онлайн. О. Длугопольський, узагальнюючи практику запровадження онлайн акредитацій, обґрунтовано вказує на його переваги, до яких відносить перспективи щодо широкого залучення експертів із різних регіонів країни, здешевлення процедури акредитації та можливості швидких реакцій і гнучкого прилаштування до нових вимог [3]. В той же час необхідно зазначити що такі доволі серйозні організаційні зміни потребують і відповідного нормативно-правового та організаційного забезпечення. Однак таке забезпечення звелось до видання агентством Тимчасового порядку проведення акредитаційної експертизи із використанням технічних засобів відеозв'язку, яке розміщене на сайті НАЗЯВО без вказання реквізитів затвердження [4]. В основному ж нормативно-правовому документі, який регулює вказані процедури, а саме – Положенні про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, про можливості подібного формату експертизи не йдеться взагалі.

Нормативно-правовою базою акредитації освітніх програм є Закони України «Про освіту» та «Про вищу освіту», а безпосередньо регулює адміністративні процедури вказаної акредитації Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвержене наказом Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2019 року № 977 [5]. Вказаним нормативно-правовим документом визначені основні засади та врегульовано порядок проведення акредитації освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, як інструменту зовнішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні.

Метою акредитації визначено встановлення відповідності передбаченим критеріям якості освітньої програми та відповідної освітньої діяльності, надання допомоги закладам вищої освіти у визначенні сильних і слабких сторін освітньої програми та освітньої діяльності, надання усім заінтересованим сторонам інформації про якість освітньої програми та освітньої діяльності за освітньою програмою, посилення довіри до вищої освіти в Україні та сприяння інтеграції українських закладів вищої освіти до Європейського простору вищої освіти. Відразу зазначимо, що подібна розмитість мети суттєво ослаблює системність документа. Більш оптимальним видається формулювання головної мети, яка в подальшому диференціюється у вигляді завдань.

Положенням відрегламентовано порядок проведення акредитаційних процедур та прийняття рішення про акредитацію а також передбачена можливість оцінювання освітньої програми та освітньої діяльності за чотирма рівнями відповідності. Запропоновані критерії оцінювання якості освітньої діяльності, до яких віднесені проектування та цілі освітньої програми, структура та зміст освітньої програми, доступ до освітньої програми та визнання результатів навчання, навчання і викладання за освітньою програмою, контрольні заходи, оцінювання здобувачів вищої освіти та академічна доброчесність, людські ресурси, освітнє середовище та матеріальні ресурси, внутрішнє забезпечення якості освітньої програми, прозорість та публічність а також навчання через дослідження.

Підкреслюючи достатньо ґрунтовну відпрацьованість організаційно-методичних аспектів положення, його технологічність та детальність, необхідно звернути увагу на достатньо серйозний проблемний аспект, який пов'язаний з невідпрацьованістю належних концептуальних засад діяльності щодо акредитації освітніх програм.

Так, всі запропоновані заходи з акредитації освітньої програми зосереджені не на моніторингу якості освіти, а на контролюванні якості освітньої діяльності, а ці поняття є доволі різноплановими. Закон України «Про освіту» визначає якість освіти, як «відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг», а якість освітньої діяльності, як «рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що

забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг» [6]. В змісті ж положення доволі чітко проглядається моніторинг рівня організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу та готовності до нього і взагалі не йдеться про результати навчання.

Не менш важливою проблемою є переважна орієнтація аналізованого документу на освітні процедури, які здійснюються закладом вищої освіти, а на готовність закладу до забезпечення таких процедур. Перші два запропоновані критерії оцінювання присвячені аналізу освітньої програми (Проектування та цілі і структура та зміст освітньої програми), що може бути здійсненим ще до початку надання освітніх послуг закладом. Аналогічна ситуація і з третім критерієм (Доступ до освітньої програми та визнання результатів навчання), який переважно зосереджується на правилах прийому на навчання. Аналогічна ситуація з критерієм 6 (Людські ресурси) та 7 (Освітнє середовище та матеріальні ресурси), оскільки передбачені ними вимоги мають бути забезпечені ще до початку розгортання освітньої діяльності за акредитованою програмою. І навіть критерій (Прозорість та публічність), який взагалі можна розгорнути доволі широко, обмежений визначенням доступністю чітких та зрозумілих правил і процедур, що регулюють права та обов'язки всіх учасників освітнього процесу та оприлюднення на офіційному веб-сайті закладу освіти проекту освітньої програми не пізніше ніж за місяць до її затвердження а також точної та достовірної інформації про освітню програму. Фактично аналізу здійснення освітніх процедур присвячені (і то не у всіх випадках повною мірою) критерії 4 (Навчання і викладання за освітньою програмою), 5 (Контрольні заходи, оцінювання здобувачів вищої освіти та академічна доброчесність), 8 (Внутрішнє забезпечення якості освітньої програми) та 10 (Навчання через дослідження). У такій ситуації взагалі незрозуміло, чому акредитація освітньої програми проводиться останнього року навчання першого набору студентів, якщо майже дві третини інформації можна зібрати ще до початку освітнього процесу.

Розуміння необхідності вдосконалення нормативно-правового регулювання акредитаційних процедур стало причиною розроблення нової редакції Положення, проєкт якого

опубліковано на сайтах Міністерства освіти і науки та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти [7]. У вказаному документі посилені взаємозв'язки з іншими нормативно-правовими актами, в тому числі в частині понятійного апарату, передбачені широкі можливості електронного документообігу, посилена регламентація процедурних аспектів, розширено та деталізовано зміст критеріїв оцінювання якості освітньої програми. В той же час ніяких кроків у напрямку визначення чіткої концепції акредитації освітньої програми як засобу досягнення відповідності якості навчання встановленим вимогам не здійснено.

Таким чином, актуальність проблематики акредитування освітніх програм потребує її відповідного концептуального та нормативно-правового забезпечення, яке має, передусім, зосереджуватися як на оцінюванні освітніх процедур так і на моніторингу якості освіти як відповідності результатів навчання встановленим вимогам.

Література:

1. Луговий В.І. Проблема освітньої якості в стратегії розвитку вищої освіти в Україні / *Вісник НАПН України*, 2020, 2(2). С. 1 – 4. DOI: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-11-1>.

2. Губерська Н.Л. Акредитація освітньої програми як вид адміністративної процедури у сфері вищої освіти в Україні / *Науковий вісник Академії муніципального управління*. Серія «Право». В. 1, 2015, ч. 1, с. 90-96.

3. Длугопольський О. Діджиталізація та акредитація освітніх програм в Україні: реакція НАЗЯВО на пандемію COVID-19 / *Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід: збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції, 13-14 травня 2021 року, м. Тернопіль. ТНПУ ім. В.Гнатюка*, С. 24-27.

4. Тимчасовий порядок проведення акредитаційної експертизи із використанням технічних засобів відеозв'язку. Офіційний веб-ресурс Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2020/03/%d0%a2%d0%b8%d0%bc%d1%87%d0%b0%d1%81%d0%be%d0%b2%d0%b0->

%d0%bf%d1%80%d0%be%d1%86%d0%b5%d0%b4%d1%83%d1%80%d0%b0-%d0%b0%d0%ba%d1%80%d0%b5%d0%b4%d0%b8%d1%82%d0%b0%d1%86%d1%96%d1%96%cc%88-%d0%be%d1%81%d0%b2%d1%96%d1%82%d0%bd%d1%96%d1%85-%d0%bf%d1%80%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d0%bc.pdf
(дата звернення 20.09.2021).

5. Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 977 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19#Text> (дата звернення: 25.09.2021).

6. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Редакція від 02.10.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 02.10.2021).

Лукашенко А. А.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

АСПЕКТИ УНОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Актуальність унормування вищої юридичної освіти в Україні не є новиною та чималий час обговорюється досить активно науковою спільнотою, науково-педагогічними та педагогічними працівниками, здобувачами вищої освіти, роботодавцями, громадянами та іншими соціальними групами населення.

В умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства XXI століття постає питання визначення основних засад, права доступу до правничої професії, вимог до осіб, які можуть обіймати посади, пов'язані із здійсненням правничої професії. У вітчизняному законодавстві відсутній окремий закон про правничу (юридичну освіту), який би міг врегулювати зазначені суспільні відносини. Саме удосконалення системи юридичної

(правничої) освіти потребує значної уваги та професійного аналізу.

Ми зосередили своє дослідження на законопроектній діяльності про юридичну (правничу) освіту та концептуальних основах її розвитку, компетентнісній моделі підготовки майбутніх юристів, термінологічній проблемі у сфері вищої юридичної освіти.

На розгляд Верховної Ради України подано два законопроекти «Проект Закону про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» № 7147 від 28 вересня 2017 року та «Проект Закону про юридичну освіту та юридичну (правничу) професію» № 7147-1 від 17 жовтня 2017 року, обговорення яких породжує значну кількість невирішених питань. Проект Постанови Кабінету Міністрів України щодо ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти за освітніми програмами, що передбачають присвоєння професійних кваліфікацій для доступу до професій, для яких запроваджено додаткове регулювання також викликає неоднозначну реакцію [2]. Зокрема, особливий інтерес становить позиція про позбавлення права закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання здійснювати підготовку за спеціальністю «Право», при цьому жодних даних результатів досліджень такої позиції не наводиться. Існує думка авторитетних правознавців, що це є компетенцією Верховною Радою, а не Кабінету Міністрів України, тому що державну політику у сфері вищої освіти визначає Верховна Рада України, а реалізують Кабінет Міністрів України та центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки (ст. 3 Закону України «Про вищу освіту»). Вбачаємо у зазначеному проекті наявну зону конфлікту – національна безпека держави, яку ми захищаємо не тільки у галузі воєнних наук та цивільної безпеки, а також і у правоохоронній сфері. Зокрема, комплектування оперативних і слідчих підрозділів (функції розслідування, прийняття процесуальних рішень, проведення процесуальних дій в межах наданих законом повноважень в особливих умовах, які вже має власне сама професія). Зазначене потребує якісної підготовки та адаптації до реалій правоохоронної системи, що ввібрав у себе науковий та практичний досвід у таких закладах в кримінальному, адміністративному і цивільному процесах, потужна матеріально-

технічна база (навчальні полігони, тири, електронно-лазерні комплекси, моделі судової практики тощо).

Немає однозначності у поглядах на систему підготовки майбутніх юристів. Пропонують вищу юридичну освіту розглядати як двохступеневу схему підготовки за регульованими професіями (суддя, прокурор, адвокат, нотаріус) та підготовку юристів широкого профілю [1]. Крім того, реальним залишається факт відсутності законодавчо закріпленої концепції правничої (юридичної) освіти, що створює прогалини у законодавстві – не визначено спеціальності, за якими здобувається вища юридична освіта в Україні.

Відбуваються суттєві зміни і в умовах реалізації права на юридичну освіту у правилах вступу до закладів вищої освіти України. Передбачено використання організаційно-технологічних процесів ЗНО (наказ МОН України від 5 квітня 2019 р. № 441), затверджено програму вступних випробувань Єдиного фахового вступного випробування (ЄФВВ) – тесту з восьми базових правничих дисциплін (наказ МОН України від 28 березня 2019 року № 410).

Долати істотний розрив між юридичною освітою і соціальною практикою допомагає компетентнісна модель підготовки юристів, посилення практичної спрямованості навчання та професійної діяльності у форматах волонтерства, роботи юридичних клінік у структурі закладів вищої освіти, відповідність змісту освіти потребам професійного середовища, осучаснення викладання правових дисциплін. Разом з тим, не зважаючи на загальну підтримку очікуваних освітніх реформ, існує вагома кількість представників юридичної освіти, які залишаються на позиціях юридичного догматизму, наголошуючи на необхідності поєднання юридичної освіти з юридичною наукою (але не практикою), на збереженні базової моделі підготовки юристів, що склалася за останні десятиліття.

Вимоги до осіб, які можуть обіймати посади, пов'язані зі здійсненням правничої професії, визначаються рядом чинних законів. Це: Конституція України, Закони України «Про Конституційний Суд», «Про судоустрій і статус суддів», «Про вищу раду правосуддя», «Про забезпечення права на справедливий суд», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про нотаріат», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про

Національну поліцію» та інші. Зазначене свідчить про пошуки шляхів унормування наявної термінологічної проблеми. Наприклад, у ряді законів України вживаються терміни: «вища юридична освіта», «повна вища юридична освіта» («вища повна юридична освіта»). Аналіз законодавства України дозволив визначити вживання терміна «вища юридична освіта» у таких значеннях:

– в якості вимоги до осіб, які можуть обіймати посади (Конституції України (ст. 127), закони України «Про Конституційний Суд України» (ч.1. ст. 11), «Про забезпечення права на справедливий суд» (п.1) ч.3. ст. 65), «Про нотаріат» (ст. 3, ст. 37), «Про прокуратуру» (ст. 27), «Про Національне антикорупційне бюро України» (п.1) ч. 2. ст. 6), Закон України «Про судоустрій та статус суддів» (ч. 1. ст. 69 – вимога обіймати посаду судді);

– в значенні ступеня вищої освіти магістра відповідної галузі знань (Закон України «Про судоустрій та статус суддів» (п.1) ч. 1. ст. 69).

Термін «повна вища юридична освіта» («вища повна юридична освіта») вживається:

– в якості вимоги до осіб, які можуть обіймати посади (Закон України «Про Національну поліцію» («вища повна юридична освіта» – п.2) ч.7 ст.15 щодо вимоги на посаду керівника територіального органу поліції; п.2) ч.5. ст. 21 щодо вимог на посаду керівника та заступника керівника поліції; Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» – п.1) ст.6 щодо вимоги, хто може бути адвокатом, ч.1. ст.16 – помічник адвоката);

– в значенні ступеня вищої освіти відповідної галузі знань (Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» – п.1) ч.3 ст. 6).

Зміст терміну «повна юридична освіта» наведено у Законах України:

– «Про прокуратуру» – п. п.1 ст. 27 (здобута в Україні (або на території колишнього СРСР до 1 грудня 1991 року) за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра, а також вища юридична освіта за відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем, здобута в іноземних державах та визнана в Україні в установленому законом порядку);

– «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (ч.3 п.п.1 ст. 3), повна вища юридична освіта, здобута в Україні, а також повна

вища юридична освіта, здобута в іноземних державах та визнана в Україні в установленому законом порядку

Термін «повна вища освіта» вживається в Законі України «Про вищу освіту» (п. 2 п. 2 Розділу XV – прирівнюється до вищої освіти ступеня магістра) як ступінь вищої освіти.

Таким чином, з метою єдності наукових позицій та в інтересах суспільства існує потреба ухвалення єдиного закону про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії, який повинен гармонізувати з Болонською угодою, національним законодавством, законодавством ЄС.

Компетентнісна модель підготовки юристів базується на правових та інших спеціальних знаннях, навичках, вміннях, аналізі сучасної юридичної практичної діяльності, сукупності професійних функцій, завдань, повноважень в посаді, сучасних методах та технологіях навчання.

Проаналізовані норми законів дозволяють зробити висновок, що терміни «вища юридична освіта», «повна вища юридична освіта» («вища повна юридична освіта») вживаються у трьох значеннях, тобто в якості вимоги до осіб, які можуть обіймати посади; ступеня вищої освіти магістра відповідної галузі знань; ступеня вищої освіти відповідної галузі знань. У вітчизняному законодавстві немає єдиного їх визначення, а у деяких законах зміст терміну «повна вища юридична освіта» взагалі відсутній.

Подальші наукові розвідки нами вбачаються у вивченні передової практики зарубіжного досвіду щодо здобуття вищої юридичної освіти, яка орієнтована на задоволення потреб юридичної практики, роботодавців, а для регульованих професій – на визнання конкретних кваліфікацій конкретних закладів вищої освіти уповноваженими державними органами або роботодавцями.

Література:

1. Концепція вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії. Проект : Міністерство освіти та науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika>

2. Про затвердження особливостей ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти за освітніми програмами, що передбачають присвоєння професійних кваліфікацій для доступу до професій, для яких запроваджено додаткове регулювання: Проект Постанови Кабінету Міністрів України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-osoblivostej-licenzuvannya-osvitnoyidiyalnosti-u-sferi-vishoyi-osviti-za-osvitnimi-programami-regulovanih-specialnostej>

Мельничук О. Ф.

*доктор юридичних наук, професор,
в. о. завідувача кафедри публічно-правових дисциплін
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Уже багато років поспіль в українському суспільстві спостерігається підвищений попит на підготовку юристів. Закономірно, що цей процес супроводжується утворенням правничих кафедр та запровадженням у ряді закладів вищої освіти (далі – ЗВО), зокрема й непрофільних, спеціальності Право. Надання освітніх послуг за місцем проживання абітурієнтів, лояльна цінова політика щодо вартості навчання зумовили відтік абітурієнтів із провідних правничих шкіл та надання ними переваг ЗВО того чи іншого регіону. В умовах низьких заробітних плат та високого розміру оплати за навчання освітні програми, які пропонують ЗВО, не стали тим критерієм, який мав би забезпечувати конкурентоздатність на ринку освітніх послуг. Натомість абітурієнти та їхні батьки орієнтуються на більш комфортні умови для здобуття вищої юридичної освіти, які включають територіальну близькість і помірний розмір вартості навчання. Отже, відсутність монополії у сфері вищої юридичної освіти, принаймні, є тим чинником, що забезпечує абітурієнтам

вибір ЗВО. Цей вибір не завжди є вільним. На жаль, він часто обумовлюється об'єктивними умовами і передусім – низьким рівнем матеріального забезпечення абітурієнта. Запровадження індикативної вартості оплати за навчання ускладнило ситуацію, що особливо відчутно в окремих «сільськогосподарських» регіонах України. За таких умов студенти більше часу приділяють не навчанню, а пошуку роботи, щоб оплатити освітню послугу ЗВО.

В результаті маємо, з одного боку, перенасичений ринок випускників спеціальності Право, а з іншого – низький рівень їхньої підготовки, який не задовольняє запити роботодавців. Такий стан речей небезпідставно викликає стурбованість у суспільстві. Тому з метою забезпечення більш якісного конкурсного відбору абітурієнтів для здобуття вищої юридичної освіти освітнього ступеня «бакалавр» Міністерство освіти і науки України встановило мінімальний конкурсний бал не нижче 140. Для здобуття освіти за другим (магістерським) рівнем випускники-бакалаври складають, крім єдиного вступного іспиту з іноземної мови, ще й єдине вступне фахове випробування з права та загальних навчальних правничих компетентностей у формі ЗНО. 8 жовтня 2021 р. Міністерство освіти і науки України затвердило програму єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальностями «Право» та «Міжнародне право» на другому (магістерському) рівні вищої освіти. Запровадження посиленних умов вступу для здобуття вищої юридичної освіти із синхронним зменшенням державою бюджетних місць навчання за спеціальністю «Право» складають враження про створення перешкод тим, хто бажає набути знань, умінь і навичок у сфері юриспруденції. Вважаємо не виправданим і недоцільним зменшення бюджетного фінансування для підготовки студентів-юристів. Адже головним стимулом успішності навчання студентів завжди була академічна стипендія та упевненість у працевлаштуванні. Усвідомлене навчання можливе лише тоді, коли є розуміння його практичної потреби. Тоді й будуть дотримуватися учасниками освітнього процесу принципи академічної доброчесності, за таких умов дбатимуть вони про рівень знань.

З метою удосконалення підготовки правників робочою групою розроблено проєкт Концепції розвитку юридичної освіти (далі – Концепція) [1], яка активно обговорюється у наукових та освітянських колах. Одним із дискусійних положень цього

стратегічного документа є пропозиція запровадження наскрізної магістратури. Основним аргументом на користь її запровадження є недостатність кваліфікації випускників першого (бакалаврського) рівня вищої юридичної освіти для виконання професійних завдань і обов'язків у сфері юриспруденції. Насправді, це так, адже для того, щоб обіймати відповідні посади (адвоката, судді, прокурора, нотаріуса) потрібно мати повну вищу юридичну освіту. Запровадження наскрізної магістратури вигідно для студентів, оскільки їм не доведеться складати єдиний вступний іспит з іноземної мови та єдине вступне фахове випробування з права та загальних навчальних правничих компетентностей для вступу в магістратуру, а також для правничих шкіл, які не будуть втрачати студентів на перехідному етапі від бакалаврату до магістратури. Логічним є запровадження наскрізної магістратури в умовах єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальностями «Право» та «Міжнародне право» на другому (магістерському) рівні вищої освіти, оскільки це дасть змогу краще структурувати освітню програму, яка буде розроблятися на всі роки навчання студента. Крім того, наскрізна магістратура стане додатковим стимулом для удосконалення кадрового складу ЗВО, підвищення кваліфікації викладачів, які забезпечуватимуть підготовку магістрів за певною освітньою програмою. Але для того, щоб Концепція не суперечила Закону України «Про вищу освіту» необхідно доповнити частину 5 статті 5 цього закону абзацом про здобуття ступеня магістра юридичного спрямування на основі повної загальної середньої освіти [2]. Відтак, надавати освітні послуги студентам юридичного спрямування зможуть лише ті правничі школи, які матимуть у своєму складі потужні кафедри, які відповідатимуть за підготовку магістрів, що загалом вплине на якість вищої юридичної освіти.

Підвищення якості вищої юридичної освіти невід'ємне від проблеми зростання розміру заробітних плат науково-педагогічних працівників на конкурентних засадах, залежно від рівня їхньої наукової та професійної активності. Забезпечення ліцензійних умов науково-педагогічними працівниками потребує значних затрат часу, коштів, фізичних та розумових зусиль, які не співрозмірні із заробітними платами викладачів. З огляду на інвестиції, які необхідно внести для забезпечення наукової та професійної активності науково-педагогічних працівників,

вважаємо вирішення проблеми підвищення заробітної плати викладачам суттєвою мотиваційною умовою їхнього зростання [3, с. 197].

Отже, підвищення рівня якості вищої юридичної освіти є актуальною проблемою сучасності, що безпосередньо залежить від багатьох чинників: забезпечення балансу між теоретичною та практичною підготовкою студентів-юристів, наявності сучасної матеріально-технічної бази та високопрофесійного кадрового складу тощо. Запровадження наскрізної магістратури в умовах ЄДКІ буде додатковим засобом впливу на якість вищої юридичної освіти. Та все ж, важливо, щоб в умовах проведення реформи вищої юридичної освіти не зменшувалися державні гарантії підготовки юристів в аспекті забезпечення бюджетними місцями, створення умов для майбутнього працевлаштування випускників юридичних ЗВО, удосконалення оплати праці науково-педагогічних працівників, адже це ті критерії, які, передусім, впливають на розвиток мотивованого студента та викладача, а отже і підвищення рівня якості вищої юридичної освіти загалом.

Література:

1. Концепція розвитку юридичної освіти.
URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika>
2. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 37-38. Ст. 2004.
3. Мельничук О.Ф., Мельничук М.О. Трансформація правового статусу науково-педагогічних працівників в умовах проведення освітньої реформи. *Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. 2019. № 5. С. 195-198.
URL: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/PAP_5_2019.pdf

Олійник О. С.

*доктор юридичних наук, доцент,
начальник юридичного відділу
Тренінгового центру прокурорів України
м. Київ, Україна*

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УНОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Прийнято вважати, що юридична освіта – частина системи спеціалізованої освіти, яка забезпечує підготовку правознавців (юристів) для роботи в державному апараті, судах, адвокатурі, народному господарстві, правоохоронних органах [1].

Така освіта здобувається в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння історії появи та розвитку системи правових знань, поглядів, переконань, умінь і навичок, формування особи, як громадянина, здатного до професійно-правової діяльності. Розглядуваний тип освіти виступає необхідною складовою кожного громадянина держави. Це один із визначальних чинників стабільної правової системи.

Спеціалісти зазвичай розглядають «юридичну освіту», як складову більш загальної правової освіти, як галузь вищої освіти, як основу юридичної професії, як запоруку професійної компетентності правника, як середовище формування нового покоління правників, як один із інструментів реалізації соціальної функції права, як критерій соціальної стратифікації, як специфічний вид підприємницької діяльності, як шлях розбудови політичної кар'єри, як спосіб реалізації особистих амбіцій тощо. Відтак існує чимало думок щодо того, що являє собою юридична освіта [2].

Серед принципів юридичної освіти зазвичай називають наступні:

- безперервність та поступове ускладнення навчального процесу;
- поєднання загальних та спеціалізованих знань у процесі навчання;
- поєднання теоретичного та прикладного у юридичному навчанні;
- творчий підхід до розв'язання наукових проблем та практичних ситуацій.

Згадані принципи характеризують юридичну освіту як певний процес, який поєднує в собі так складові, як теорія, здобуття прикладних навичок та творчий підхід.

Отже, вбачається, що дана сфера суспільних відносин виступає одним із найважливіших аспектів життя сучасного суспільства і саме тому, питання унормування процесу отримання юридичної освіти є важливим питанням і підлягає чіткій регламентації.

Водночас, хотілося б відмітити, що сьогочасний стан вищої юридичної освіти позначається суперечливими характеристиками: кількість вищих навчальних закладів, які дають юридичну освіту, в Україні нині сягає майже 300, тоді як до 1991 року було – 6 державних. На наш погляд, кількість вищих навчальних закладів в Україні досягла критичної позначки й держави в особі уповноважених органів повинна належним чином відреагувати на такий стан речей в згаданій сфері суспільних відносин.

Таким чином, регламентація процесу надання юридичної освіти в Україні повинна стосуватись таких аспектів, як: тривалість навчального процесу; рівень освіти викладачів, що надають освітні послуги; чітка визначеність кількості годин, призначених для теоретичних та прикладних занять; вимоги щодо участі закладу, який надає освітні послуги в різноманітних міжнародних програмах по обміну досвідом з іншими закладами, в тому числі за кордоном, а також по обміну студентами; законодавчо визначені критерії атестації та акредитації юридичних навчальних закладів; відповідне матеріально-технічне забезпечення навчального процесу; достойна оплата праці для викладачів та чіткі критерії їх заохочення та відповідальності; державний контроль за якістю юридичною освітою тощо.

Зважаючи на важливість порушеного питання, ми переконані, що порушене нами питання повинно бути вирішено чітко й виключно на законодавчому рівні, а вимоги, які будуть пред'являтися до закладів, що будуть надавати подібні послуги населенню, повинні встановлюватись на достатньо високому рівні.

Література:

1. Юридичні терміни. Тлумачний словник/ В. Г. Гончаренко, А. П. Андрушко, Г. П. Базан та ін.; за ред.. В. Г. Гончаренка.-2-ге вид., стереотипні.-К: Либідь, 2004.-С.301

2. Юридична Освіта. Вікіпедія URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Юридична_освіта

Онищук І. І.

*доктор юридичних наук, професор,
науковий консультант судді Конституційного Суду України
м. Київ, Україна*

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕХНІКИ ЮРИДИЧНОГО ПИСЬМА В ПРОЦЕСІ УНОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Ключовим фактором, що сприяє формуванню когнітивного резерву юриста вважається рівень освіти. Загальновідомо, що якість юридичного письма впливає на перцепцію права. Крім того, юридичне письмо – важлива навичка, необхідна для всіх юристів. Тому, отримані в процесі здобуття вищої юридичної освіти знання та вправність з юридичного письма мають вагомое практичне значення для забезпечення якості законодавчої та нормативної бази, системності, поняттєвої узгодженості, лінгвістичного структурування тексту, однозначного розуміння викладених у документах вимог та положень. Ясність мови нормативно-правового акта передбачає чітку й завершену визначеність всіх використовуваних професійних термінів. Внесення в текст нормативно-правового акта дефініцій, офіційних легальних визначень, понять, невідомих звичайній мові є тим інструментом, який дозволяє забезпечити загальну ясність та популярність законодавства.

Рудольф фон Іерінг, автор праці «Юридична техніка», зауважує, що одним із найбільших, плідних і водночас простих відкриттів, зроблених будь-коли людським розумом, є алфавіт. Знаки дають нам панування над невичерпним скарбом, а застосування цього засобу наскільки легке й просте, що прийоми викладу слів шляхом знаків та дешифрування цих знаків – письмо і читання – стають зрозумілими навіть для дитини. Без алфавіту було б недосяжне опанування мовою навіть для найбільшого таланту. При значній напрузі сил читання та письмо вважалися б найважчими з усіх мистецтв і наук. Алфавіт містить у собі вирішення головного завдання юридичної техніки: полегшення панування над матеріалом внаслідок його спрощення [1, с. 7].

Факультет права Мерсерського університету (США) – «колиска» вчення такого засобу юридичної техніки як юридичне

письмо. Інститут юридичного письма (*англ. Legal Writing Institute (LWI)*) – найбільша у світі некомерційна організація, цілком якою є вдосконалення техніки юридичного письма. У дослідженні вказаної проблематики беруть участь понад 2000 членів інституту – відомі адвокати, судді, а також професори у галузі юридичного письма США, Канади, Європи, Азії, Австралії та Нової Зеландії [1, с. 14].

Такий письмовий носій інформації як юридичний текст – одна з найважливіших життєвих форм виразу права. Залежно від функціональної мети, юридичним текстам притаманна організація, принципи й правила виконання, стиль написання тощо. Разом з розвитком сфери інформаційних технологій, людські комунікації все більше переходять у текстовий формат. Важливу роль відіграє філологічне забезпечення та технології професійної комунікації, що потребують постійного удосконалення. Щоби писати якісні юридичні тексти, робити це впевнено та професійно, необхідно знати «кухню» майстерності, перетворюючи технології в мистецтво.

Роль освіти, у тому числі юридичної, неодноразово підкреслювалася дослідниками в зв'язку з різними психологічними явищами, починаючи від суб'єктивного здоров'я і закінчуючи поведінкою. Освіта є одним з найпотужніших чинників, медіатором безлічі психічних процесів. Інтерпретації такої ролі освіти також дуже різні – на нейропсихологічному рівні процес отримання освіти сприяє формуванню більшої кількості нейронних зв'язків, розвитку зв'язків між ними. За допомогою освіти розвиваються відділи мозку, відповідальні за мову, і пов'язані з нею структури, відповідальні за семантичну пам'ять, які залишаються не тільки найбільш збереженими в період старіння, а й здатні розвиватися і слугувати компенсаторними механізмами інтелектуального збереження [2, с. 82].

Наголошуємо, що перцепція змісту нормативно-правового акта полегшується завдяки універсалізації форми висловлення думки, яка концентрує увагу на кожному його положенні, спрощує процес складання окремих документів. Виклад тексту в нормативно-правовому акті містить певним чином оформлені аргументи для обґрунтування положень і тверджень.

Враховуючи, що юридична мова реалізується саме в писемній формі мовлення, знання граматики набуває особливого значення

й особливої ваги. Граматична форма речення має відповідати регулятивній природі нормативно-правового акта (далі – НПА). Виходячи з цього, в НПА, зокрема, широко використовується неозначена форма дієслова та інфінітивні конструкції, за допомогою яких зручно виражати пряму та непряму імперативність нормативних приписів; дієслова та дієприкметники, як правило, використовуються в безособовому значенні (внаслідок безособового характеру викладу закону), наприклад: «гарантується», «визначається», «визнано», «прийнято» тощо; переважають пасивні конструкції над активними; використовуються узагальнені звороти, зокрема дієприкметникові та дієслівні, а також умовні речення не для вираження часу та умови, а для зіставлення частин речення (наприклад: «Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою» (частина третя статті 29 Конституції України) [3, с. 64].

В юридичному документі мовна форма є нормативною і формально закріпленою. Вона не може бути самостійно змінена. Не допускаються заміна слів, зміна порядку слів, речень і частин тексту. Для мови НПА характерні лексичні, синтаксичні та композиційні особливості. При викладенні змісту НПА використовуються як загальні мовні засоби, так і ті, що вироблені в юридичній сфері або виключно в сфері нормотворчої діяльності. Особливою є функціональна характеристика НПА [4, с. 8].

Однозначність в мові – це не лише єдине значення слова, а його однакове сприйняття та тлумачення. Однозначність і максимальна точність інформації в НПА досягається через логічну послідовність викладення думки, її смислової завершеність, використання єдиних способів формулювання приписів, використання термінів із чітким та строго визначеним змістом, визначення слів та виразів у прямому і безпосередньому значеннях. Стилість, сконцентрованість, однозначність, простота розуміння є важливими вимогами. З іншого боку слід дотримуватися «мовних заборон» – уникати метафор та образних виразів, слів у непрямому значенні, іноземних слів і термінів, спрощених словосполучень [5, с. 102].

Юридична визначеність (*legal certainty*) – одна зі складових широко визнаного та закладеного в основу практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) принципу верховенства

права (*the rule of law*), яка є базовою у розумінні верховенства права. Зміст поняття юридичної визначеності з позиції Конституційного Суду України розкривається через такі показники якості нормативно-правових актів, як чіткість, зрозумілість, однозначність норм права; право особи у своїх діях розраховувати на розумну стабільність чинного законодавства та можливість передбачати наслідки застосування норм права (легітимні очікування). Поняття «юридична визначеність» співвідноситься з поняттям «верховенство права» як частина його обсягу, однак не вичерпує його.

Формальна визначеність – не тільки принцип (вимога), а й властивість права. Не випадково у практиці ЄСПЛ сформовано позицію про те, що «норма» не може вважатися законом, якщо вона не сформульована з достатньою точністю, яка дозволила б громадянину регулювати свою поведінку. Не випадково вимога формальної визначеності поширюється і на судові рішення. Це аксіома: право – в яку б форму воно не вливалось, будь це закон, підзаконний акт або судові рішення, – повинно бути визначеним за своїм змістом [6, с. 57, 58].

При реалізації освітньої програми вищої юридичної освіти природно виникає проблема знаннєвої компоненти навчальних планів вищів в аспекті генералізованих компетентностей та їх адекватної інтерпретації у категоріях компетентнісного підходу [7, с. 10].

У сучасних соціокультурних умовах парадигмою вищої освіти стає компетентнісний підхід (компетентнісна модель вищої освіти), який визначає низку тенденцій, принципів змін у змісті та характері освіти. У контексті парадигми компетентнісного підходу з'являється можливість належним чином врахувати головні фактори, які визначають розвиток змісту вищої юридичної освіти: реалізацію особистісно орієнтованої вищої юридичної освіти; фундаменталізацію вищої юридичної освіти; професіоналізацію вищої юридичної освіти; перехід до різноманітних освітніх програм, що створює передумови для реального вибору індивідуальних освітніх траєкторій відповідно до запитів і можливостей студентів; глобалізацію, інтернаціоналізацію вищої освіти та забезпечення трансферної освіти [7, с. 7].

Уведення техніки юридичного письма до стандарту юридичної освіти дасть змогу підвищити професійний рівень майбутніх фахівців у сфері правознавства, завдяки практичному її характеру.

Створення чіткого, зрозумілого та ефективного юридичного письма пов'язане з напруженою роботою над пошуком правильного слова. Відсутність чіткості в юридичному письмі часто пояснюється неуважним ставленням до підбору слів, недбалим поводженням зі словом. Наслідком недотримання правил техніки юридичного письма є неоднозначність буквального тлумачення норм права, а наслідком порушення логічних правил – неадекватність тлумачення.

Література:

1. Онищук І. І. Техніка юридичного письма в нормативно-правових актах: монографія. 2-ге вид., стер. Харків: Право, 2019. 226 с.

2. Стрижицкая О. Ю. Когнитивный резерв как психологический и психофизиологический ресурс в период старения. *Вестник Санкт-Петербургского Университета*, 2016. Сер. 16. Вып. 2. С.79-87. doi: 10.21638/11701/spbu16.2016.209

3. Артеменко В. Проектування нормативно-правових актів: навчальний посібник. К.: Фонд «Європа ХХІ», 2007. 256 с.

4. Язык закона / под ред. А. С. Пиголкина. М.: Юрид. лит, 1990. 192 с.

5. Ткачук А. Законодавча техніка. Як готувати проекти законів: практичний посібник. К.: Ін-т громад. с-ства, 2004. 184 с.

6. Бершицкий Э. Е. Правовая определенность и оценочные категории: краткий очерк на примере составов правонарушений в различных отраслях права. Москва: М-Логос, 2021. 154 с.

7. Комаров В. Основоположні проблеми вищої юридичної освіти у парадигмі компетентнісного підходу. *Юридична техніка: доктринальні основи та проблеми викладання: [тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичної конференції (м. Харків, 30 вересня – 1 жовтня 2015 року)]* / За ред. В. Комарова, І. Шутака. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2015. С. 7-12.

Резнік О. М.

*доктор юридичних наук, заслужений юрист України, доцент,
доцент кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки
Сумського державного університету
м. Суми, Україна*

Полянська Є. А.

*аспірантка
Навчально-наукового-інститутуправа
Сумського державного університету
м. Суми, Україна*

ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ У НЕПРОФІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Професія юриста є однією з найдавніших. Особа, що мала юридичну освіту, завжди викликала повагу. Проте якщо декілька десятиріч тому отримати юридичну освіту було вкрай важко, то на сьогодні ситуація зовсім інша.

Взагалі освіта стала більш доступною, в Україні є обов'язковою загальна середня освіта, а також кожен громадянин має право на отримання безоплатної вищої освіти, також кожен має право на отримання середньої чи вищої освіти за власні кошти. Тому, на жаль, особи не завжди з відповідальністю підходять до вирішення питання про свою освіту та отримання майбутньої професії. Що має своє відображення й на закладах вищої освіти, їх якості викладання та підходу до навчального процесу.

Професія юриста є дуже відповідальною та вимагає відповідних знань та навичок. На сьогодні особа з юридичною освітою може працювати в будь-якій сфері, приватній чи державній, такі особи займають посади починаючи від юрист-консультант у невеликих юридичних особах і закінчуючи центральними органами усіх гілок влади. Багатьох із них правовий статус визначений Конституцією України, що наголошує на значимості цих посад та високому рівні відповідальності перед суспільством.

Випуск юридичних кадрів навчальними закладами на сьогодні є значним, і на жаль, не великий відсоток працевлаштовується саме за цим напрямком. Тому говорять про перенасичення ринку

праці юридичними працівниками й при працевлаштуванні повинен мати високий рівень знань та щось відмінне від інших, щоб зацікавити роботодавця.

Саме тому неодноразово наголошувалось на необхідності удосконалення юридичної освіти Комітетом Міністрів Ради Європи, Організацією з безпеки і співробітництва в Європі, Міністерством освіти і науки України тощо, була проведена низка досліджень на підставі яких були розроблені Концепції розвитку/вдосконалення юридичної освіти та навіть розроблено два законопроекти: «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» № 7147 від 28 вересня 2017 р. та «Про юридичну освіту та юридичну (правничу) професію» № 7147-1 від 17 жовтня 2017 р. Проте проекти законів були відкриті у 2019 році, а положення розроблених Концепцій не впроваджені, реформування юридичної освіти відбувається дуже повільно. На сьогодні найвагомішим є запровадження вступних випробувань до магістратури з використанням технологій ЗНО, а також єдиного державного кваліфікаційного іспиту для низки спеціальностей серед яких й «Право».

Загалом юридична освіта має низку проблем серед яких: невідповідність навчальної програми дійсності, недостатність кваліфікованих педагогічних кадрів, відсутність ефективної системи забезпечення якості освіти, застарілість навчальної бази у більшості ЗВО, значна кількість навчальних закладів що готує правників тощо.

Згідно з відкритих даних реєстру вищих навчальних закладів в Україні зареєстровано 3862 державних, комунальних та приватних навчальних заклади [1]. При цьому на початку 2019/2020 навчального року за даними державної служби статистики кількість діючих вищих навчальних закладів становила 281, з них близько 200 закладів здійснюють підготовку з напрямку «Право» [2]. І є зрозумілим, що більшість із цих закладів не є профільними, так отримання юридичної освіти є можливим в аграрних, технічних, педагогічних навчальних закладах тощо. Хочемо звернути увагу на те, що кількість ЗВО в європейських країнах є значно меншою, у Польщі у сфері вищої юридичної освіти налічується лише 25 вищів (із яких 10 – приватні), у Німеччині – 42, у Великій Британії – 97. І навіть у США, які за населенням майже у 8 разів є більшими за Україну, кількість вищів, які надають послуги із підготовки юристів, не перевищує 200 [3].

Навіть не кожен профільний вищий навчальний заклад готує правників, знання та вміння яких відповідають вимогам сучасного суспільства, бо правнича професія це не тільки про теоретичні знання, а й про низку практичних навичок та таких властивостей як стресостійкість, уміння швидкого реагування, зібраність, відповідальність, вмотивованість, адаптивність тощо.

Саме тому ЗВО необхідно здійснювати комплексну підготовку правників, зосереджуючи уваги на особливостях цієї професії, слідкуючи за змінами, що відбуваються в суспільстві. У випадку з непрофільними вузами це вкрай складно, у більшості випадків навіть дисципліни, що викладаються на юридичних факультетах є загальногуманірними, викладачі далекі від практики в юридичній сфері, або ж взагалі від юриспруденції.

Не менш важливим є й питанням баз практик для студентів юридичних факультетів. У непрофільних вузах вони є мізернішими, й студенти не мають змоги отримати практичні вміння саме там де вони б хотіли. Або ж взагалі останні роки, наприклад, в аграрних вузах все більше стає поширеним проходження практики закордоном, у тому числі серед студентів юридичних факультетів, проте на дійсності ця практика не має жодного відношення до юриспруденції.

Про недосконалість підготовки юристів у непрофільних вузів говорять статистичні дані, відповідно до яких абітурієнти юридичних факультетів непрофільних закладів вищої освіти мають нижчі бали зі зовнішнього незалежного оцінювання, а також демонструють низьку успішність складання єдиного фахового вступного випробування для магістратури (близько 9% відмінників із дипломом з відзнакою не подолали поріг «склав/не склав») [4].

Тому слід говорити про доцільність зміни підходу до надання юридичної освіти у нашій країні. Є необхідним оновлення програми навчання. А також приділити належну увагу саме ЗВО, що здійснюють підготовку правників. Їх кількість повинна бути зменшена, за рахунок ліквідації юридичних факультетів у непрофільних закладах вищої освіти та посилення профільних та класичних вузів, що дасть змогу збільшити якість цієї освіти. З цією ж метою владі слід змінити вимоги до акредитації вузів, зробити їх більш жорсткішими.

Література:

1. Відкриті дані. Міністерство освіти і науки України : *веб-сайт*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/vidkriti-dani> (дата звернення: 28.10.2021).
2. Заклади вищої освіти. Державна служба статистики України : *веб-сайт*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html (дата звернення: 28.10.2021).
3. Малишев Б. Як реформувати вищу юридичну освіту в Україні. URL: <https://law.chnu.edu.ua/how-to-reform-hle-in-ukraine/> (дата звернення: 28.10.2021).
4. Осипчук Н. Право знати право: у якому виші готують найкращих юристів. URL: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/3240/188/117944/> (дата звернення: 28.10.2021).

Синявська О. Ю.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри правоохоронної діяльності та поліцієстики
Харківського національного університету внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Пандемія COVID-19 вплинула на всі сфери суспільного життя. Необхідність забезпечити одночасно безпечність та безперервність навчання призвела до широкого використання в Україні дистанційної форми здобуття освіти взагалі та вищої юридичної освіти зокрема.

Дистанційна форма здобуття освіти передбачена як Законом України «Про освіту» [1, ст.9], так і Законом України «Про вищу освіту» [2, ст.49]. Відповідно до Положення про дистанційне навчання, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України «під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників

навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [3, п.1.2].

Безперечно, дистанційне навчання юристів має багато переваг, серед яких на перший план в сучасних умовах пандемії виходить його безпечність для учасників освітнього процесу, можливість поєднувати навчання з дотриманням карантинних обмежень, можливість навчання великих груп студентів (курсантів, слухачів), а також швидкий і постійний доступ викладача та студентів (курсантів, слухачів) до навчальних матеріалів та один до одного, можливість оперативної зміни інформації через мережу Інтернет зі свого робочого місця, можливість організації освітнього процесу (прослуховування лекцій, виконання завдань тощо) у зручному місці та у зручному темпі з урахуванням передбачених методичними матеріалами строків, можливість доступу до різних джерел інформації, в тому числі Web-сайтів Інтернет, віддалених баз даних, численних конференцій по всьому світу через систему Інтернет, роботи з цією інформацією, можливість зберігання цієї інформації в пам'яті комп'ютера протягом необхідної тривалості часу, можливість її редагування, обробки, роздруківки тощо, індивідуальний характер навчання (студент сам може визначити час, темп навчання, неодноразово повертатися до навчальних матеріалів, переглядати відеозаписи лекцій тощо), можливість збереження і залучення на навчання іноземних студентів, незважаючи на обмеження у пересуванні між країнами в умовах пандемії, та інші переваги.

В той же час, незважаючи на велику кількість переваг, дистанційне навчання юристів, особливо у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання має й ряд недоліків. Звичайно, одним з таких недоліків завжди називають відсутність живого спілкування між викладачем та студентом (курсантом, здобувачем), так званого «зворотного зв'язку» під час проведення лекцій, семінарських занять у дистанційному форматі (наприклад, коли викладач розміщує на відповідному сайті відеозапис лекції, який був зроблений без участі студентів (курсантів, здобувачів), а останні в свою чергу переглядають таку лекцію у зручний час, але позбавлені можливості негайно поставити запитання, які виникли під час перегляду/ прослуховування матеріалу. Крім того, така лекція позбавлена «емоційного забарвлення», що значно збіднює освітній процес).

За час перебування світу в умовах пандемії міжнародні експертні організації розробили достатньо рекомендацій для організації дистанційного навчання та збереження якості освіти. Зокрема, у рекомендаціях від ЮНЕСКО у першому ж пункті йдеться про перевірку готовності закладів освіти до переходу на дистанційний формат: забезпеченість гаджетами, інтернетом із якісним з'єднанням, розвинені цифрові навички в освітян та студентів [4]. Проте, як вказано у дослідженні Освіта в умовах пандемії у 2020/2021 році: аналіз проблем і наслідків [5] на другому році пандемії з періодичними локдаунами все ще не проведено такої оцінки готовності українських закладів освіти, педагогічного складу та учнівства і студентства до роботи в умовах дистанційного або змішаного навчання, зокрема рівня цифрової грамотності й забезпеченості учасників освітнього процесу гаджетами та якісним інтернетом. Втім, реалії сьогодення свідчать, що незважаючи на активне користування студентами сучасними гаджетами, не всі вони, перебуваючи за місцем проживання під час дистанційного навчання, мають постійний доступ до якісного інтернету, крім того, якщо дома у студента (курсанта, слухача) є комп'ютер, то ним одночасно можуть користуватися і його батьки, і брати та сестри, які теж одночасно можуть знаходитись на дистанційному навчанні. Стосовно ж викладачів, то далеко не всі ЗВО забезпечують на даному етапі кожного викладача необхідними гаджетами та якісним інтернетом, отже ресурсне забезпечення освітнього процесу в такому випадку покладається на самого викладача.

Наступною проблемою є недостатність навичок використання комп'ютерної та іншої техніки в навчальних цілях, низький рівень комп'ютерної грамотності фахівців-юристів. За деякими даними 86% українських викладачів не мали суттєвого досвіду користування інструментами онлайн-освіти, тож університети забезпечували навчання викладацтва навичок користування цими інструментами, створення чи перенесення курсів в онлайн-простір і загалом організації навчання – через випуск інструкцій, створення каналів у YouTube, Telegram, груп у Facebook, інструкції зі створення силабусу, курсів для змішаного навчання тощо [5].

Але ще однією важливою проблемою стало збільшення навантаження на викладачів, зокрема додатковий час на оволодіння навичками користування цифровими технологіями в освіті,

створення чи перенесення своїх курсів до систем дистанційної освіти, їхнє регулярне оновлення, доповнення та спілкування зі студентами. Так, зазначається, що витрати часу на комунікацію зі студентством збільшилися, оскільки письмово пояснювати завдання (або додавати його опис до онлайн-курсу) довше, ніж в аудиторії, а також можливі додаткові окремі питання від студентів, і листування з ними теж збільшує робочий час викладачів. Крім цього, причиною ненормованого робочого часу стала потреба у розробці занять у новому форматі та пошуку додаткових матеріалів. При цьому частина університетів зберігали змішаний формат навчання – таким чином, крім роботи онлайн, викладачам доводилося працювати і в аудиторіях також [5]. Крім того, розробка якісного дистанційного курсу – трудомісткий процес. На думку окремих фахівців, створення однієї години дійсно інтерактивного мультимедійного матеріалу займає більше 100 годин праці професіоналів.

До істотних недоліків системи дистанційного навчання відноситься висока вартість побудови системи дистанційного навчання. На початковому етапі це великі витрати на створення системи дистанційного навчання, самих курсів дистанційного навчання та придбання технічного забезпечення.

Суттєвим недоліком дистанційної юридичної освіти у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання є вивчення низки дисциплін, які мають обмеження щодо загального доступу і потребують застосування спеціальних захищених каналів передачі інформації (наприклад, оперативно-розшукова діяльність, тактико-спеціальна підготовка, спеціальна техніка) або дисциплін, які потребують набуття практичних навичок роботи з відповідним обладнанням: зброєю, спецзасобами, автотранспортом тощо.

До проблемних моментів дистанційної освіти відносяться також і необхідність наявності у студентів (курсантів, слухачів) відповідної мотивації до самостійного навчання, вміння самостійно опановувати навчальні матеріали, жорстка самодисципліна, недостатній контроль за досягненням результатів навчання. Негативно впливає на якість освіти і відсутність можливості негайного практичного застосування отриманих знань із наступним обговоренням питань, що виникли, з викладачем і роз'ясненням ситуації на конкретних прикладах, а також відсутність можливості практикуватися за опанованим мате-

ріалом через відсутність матеріальної бази для проведення практичних занять.

Крім того, проблемною залишається аутентифікація студента (курсанта, слухача) при перевірці знань. Особливо нагальною ця проблема стає під час державної атестації, саме тому у багатьох ВНЗ вона проводиться за очною формою.

Отже, в умовах сучасних реалій питання розвитку дистанційної юридичної освіти набуло великої актуальності. Зумовлений пандемією масовий вимушений перехід на дистанційне навчання став серйозним випробуванням для усіх учасників освітнього процесу. На нашу думку, дистанційне навчання не може повністю замінити очну форму, але воно має свої переваги, тому майбутнє за змішаним навчанням. Необхідно поєднувати різні форми навчання в освітньому процесі, в залежності від потреб, можливостей і викликів сьогодення обирати різні організаційні форми, моделі та стратегії навчання, використовуючи переваги та намагаючись звести до мінімуму існуючі недоліки офлайн– та онлайн-навчання для забезпечення загального підвищення якості освітнього процесу.

Література:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37-38. Ст. 2004.
3. Положення про дистанційне навчання: затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466. *Офіційний вісник України*. 2013. 24 трав. (№ 36). С. 202.
4. COVID-19 : 10 Recommendations to plan distance learning solutions URL: <https://en.unesco.org/news/covid-19-10-recommendations-plan-distance-learning-solutions> (дата звернення: 22.10.2021).
5. Освіта в умовах пандемії у 2020/2021 році: аналіз проблем і наслідків URL: <https://cedos.org.ua/researches/osvita-v-umovah-pandemiyi-analiz-problem-i-naslidkiv/> (дата звернення: 22.10.2021).

Смерницький Д. В.
*доктор юридичних наук,
старший дослідник, заступник директора
Державного науково-дослідного інституту
Міністерства внутрішніх справ України
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМАТИКА ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Низка учених досліджуючи питання реформування української юридичної освіти, зазначають, що до сучасної проблематики юридичної освіти в Україні відноситься: відсутність єдиних стандартів; недосконалість навчальних планів; недостатність практичної складової; потреба у висококваліфікованих викладацьких кадрах; недостатня орієнтація на європейське законодавство та практику; використання застарілих (радянських) конструкції та теорій в якості доктринального підґрунтя; потреба у збільшенні кількості студентів та викладачів, які володіли б європейськими мовами; потреба в оновленні способів викладення інформації на сторінках навчальної літератури; «перевантаження» навчальними закладами юридичного профілю; потреба у покращенні процедури оцінювання якості знань студентів та випускників [1, с. 18-36].

Ми погоджуємося з наведеною проблематикою юридичної освіти, але вважаємо, що такі проблеми, як недостатність практичної складової у підготовці юристів, «перевантаження» навчальними закладами юридичного профілю та потреба у покращенні процедури оцінювання якості знань студентів та випускників більш за все впливають на якість юридичної освіти.

Так, на сьогоднішній день, абітурієнти прагнуть за будь-що отримати вищу освіту і у багатьох випадках будь-яку. Необхідно також враховувати, що рівень знань у сфері точних наук у молоді значно знижений порівняно з минулим та спеціальності, які потребують таких знань не користуються великим попитом, а також абітурієнтам складно підготуватися до вступних екзаменів, вступити до закладу вищої освіти та навчатися.

В той же час, мабуть не існує закладів вищої освіти будь-якого профілю в яких не готують юристів. Звісно закладам є певний сенс організувати навчання юристів зважаючи на значний

попит та враховуючи бажання отримати певний прибуток, навчаючи студентів на платній основі. Крім того, організація навчання за вказаною спеціальністю не вимагає великих організаційних та матеріальних затрат.

Отже, низьку якість юридичної освіти можна пов'язати, насамперед, із надмірною кількістю юридичних вищих навчальних закладів, більшість із яких не спроможні забезпечити належний рівень навчання. Для підтвердження зазначеного можна навести таку статистику: кількість вищих навчальних закладів, що випускають правників, в Україні нині сягає майже 300, тоді як у Польщі їх налічується лише 25, у Німеччині – 42, у Великій Британії – 97 і навіть у Сполучених Штатах Америки – менше 200. Зважаючи тільки на ці цифри, вже можна поставити під сумнів доцільність наявної кількості юристів в Україні. За даними Міністерства освіти і науки України, перевипуск юристів в Україні становить 400 %, а роботу за спеціальністю знаходить лише один із 12 випускників юридичних факультетів [1, с. 34-35].

Як зазначає В. Тацій на превеликий жаль, у державі досі не визначено остаточно на нормативному рівні перелік тих професій і видів діяльності людей, які мають вищу юридичну освіту. А коли так, то ми не маємо достатньо обґрунтованого державного замовлення на підготовку юристів. Автор констатує, що до 1991 року в Україні було всього 5 вищих навчальних закладів, які займались підготовкою юристів як для нашої держави, так і для інших держав [2, с. 5].

Зменшення кількості закладів вищої освіти, які готують фахівців юридичного профілю призведе до відповідної конкуренції між абітурієнтами та, як результат, до закладів вищої освіти будуть вступати тільки ті, які прагнуть дійсно у майбутньому стати висококваліфікованими фахівцями.

Також, підготовка кваліфікованих правників вимагає не тільки вивчення загальних теоретичних основ права а й набуття практичних знань та навиків.

Як зазначають Р. Мельник, О. Шаблій та Б. Шлоер, аналіз організації та проведення навчання у закладах вищої освіти юридичного профілю показав, що зазвичай мають місце традиційні його форми, тобто проведення лекційних та семінарських (практичних) занять, які, однак, далеко не завжди наповнюються інформацією, яка відображає тенденції та процеси, що мають

місце у сфері правозастосування. Додатковим доказом затеоретизованості підготовки майбутніх українських юристів є також майже повна відсутність збірників практичних завдань (задач) для розв'язання студентами. У цьому плані надзвичайно слухними будуть слова В. Кобалевського, який майже сто років тому писав, що тільки практичний підхід надає цінності юридичній теорії [1, с. 24-25].

На наше переконання, окрім навчальної літератури з практичними завданнями, основним методом практичної підготовки майбутніх юристів має стати проходження стажування.

При підготовці юристів у закладах вищої освіти, необхідно системно запроваджувати практику проведення стажування з відривом від навчання в установах, підприємствах та організаціях різних напрямів діяльності. Набуваючи практичного досвіду майбутні юристи по завершенню навчання зможуть більш професійно виконувати свою роботу. Крім того, цей досвід допоможе краще виконувати науково-педагогічну роботу тим фахівцям які виявлять бажання працювати у закладах вищої освіти [3, с. 73].

І нарешті проблемним питання якості будь-якої освіти і не тільки юридичної є потреба у покращенні процедури оцінювання якості знань студентів та випускників. Дійсно, зазвичай заклад вищої освіти не зацікавлений у негативному оцінюванні здобувача вищої освіти, розглядаючи незадовільні оцінки студентів як власний недогляд – як результат, який негативно характеризує навчальний заклад. Як наслідок, кількість незадовільних оцінок у наших закладах є невеликою, у той час як, наприклад, у Німеччині у 2011 році з 11 685 осіб, які склали перший державний іспит, 3 389 осіб його не склали [1, с. 35-36].

Отже, постає нагальна потреба створення такої системи оцінювання знань студентів та випускників, яка буде базуватися на принципах об'єктивності, неупередженості та незалежності членів екзаменаційних комісій.

Підводячи певні підсумки, слід зазначити, що розглянута проблематика юридичної освіти не є надто новою, але залишається досі не вирішеною. Окремі проблемні питання не стосуються лише юридичної освіти а відносяться до проблем вищої освіти загалом. Вирішення наведених проблемних питань вищої освіти, на наше переконання, не потребує розробки відповідних

громіздких концептуальних та планових документів, а лише відповідних вольових рішень Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти та науки України, закладів вищої освіти, зміну пріоритетів у визначені якості роботи навчальних закладів та встановлення відповідних норм із зазначених питань у нормативно-правових актах.

Література:

1. Біла книга з реформування української юридичної освіти (за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції «Європеїзація української юридичної освіти: німецько-український досвід» / Київ, 21 і 22 листопада 2014; Федеральне міністерство освіти і науки Федеративної Республіки Німеччина; Університет імені Георга Августа м. Геттінгена, юридичний факультет; Київський національний університет імені Тараса Шевченка, юридичний факультет; Центр німецького права ; Німецько-український правознавчий діалог / Упорядники: Роман Мельник, Олена Шаблій, Бернгард Шлоер. – Київ : Корпорація «Науковий парк Київський університет імені Тараса Шевченка»; Панов, 2015. – 360 с.

2. Тацій В. Проблеми вищої юридичної освіти в Україні: нові виклики сучасних реалій. *Право України*. 2009. № 1. С. 4 – 8.

3. Смерницький Д. В. Практичне стажування у навчанні юристів та практикоорієнтованість наукових досліджень. Забезпечення практикоорієнтованості навчання юристів як невід’ємна складова реформи юридичної освіти: матеріали Круглого столу (м. Одеса, 20 травня 2021 р.). Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2021. С. 72-75.

НОТАТКИ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УНОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Збірник матеріалів круглого столу

м. Київ, 18 листопада 2021 року

*Матеріали друкуються в авторській редакції.
Відповідальність за точність поданих фактів, цитат,
цифр, прізвищ тощо
несуть автори.*

Підписано до друку 30.11.2021. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 3,95. Тираж 150. Замовлення № 0122-008.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.
Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефон +38 (048) 709 38 69,
+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.